

ВЕСНИЦИ ИЛИ 35^{годи}ни Литературен ВЕСНИЦИ ИЛИ

Поезия

- Златина Димитрова
- Коста Косовац
- Яна Франке

Проза

- Артур Дрон
- Джанин Къминс
- Ласло Краснахоркаи
- Ли Ър
- Макс Ауб
- Хао Дзинфан

Отзиви

- Албена Тодорова
за Катерина Василева
- Ирена Назарова
за Антон Баев
- Николай Тодоров
за Александър Обрешков

Статии

- „Призрачно“ писане и ИИ
- Защо Ницше ненавижда популярната музика?
- За неочакваните ползи от четенето наслуки

Как дойдох в София?

- Анна Лазарова

Вниманието на малките

- Разговор
с Нели Маргаритова

Кино

- Петя Славова
за „Цветът на рая“

Снимка Александър Шьонберг

Яна Франке

Временно свързани

Зад челото ми
китарни сола разтварят
бъдещето в нежни ивици
минават с трептене
през високите дървета
в ранното лято
дните падат в скута ми
и имат вкус на светлина
лягам във високата белота
до минотавъра
който знае изхода
нее сладко с медения си глас
Цербер под звуците на лирата:

вчера е друг континент,
и път назад няма

Смяна на парадигмата

една роза
е една роза
една роза
не е обувка
дори и да
копнеем за обувки
да рисуваме обувки от рози
да наричаме розите обувки
да ги плъзнем по краката
стъпваме върху
тръни
(отчасти по Гъртруд Стайн)

Превод от немски: ЕМАНУИЛ А. ВИДИНСКИ

ISSN 1310-9561

9 771310 956011

Християнство и култура, бр. 209

Тематичен център на новия брой 209 на сп. „Християнство и култура“ е проблемът „Християнство и съвременност“. В тази рубрика иконом Серафим Янев представя своите размисли *За църковната грижа за деца със специални потребности* в разговор с Ангел Иванов. Втори тематичен център е 100-годишнината от рождението на изтъкнатия православен богослов о. Йоан Майендорф, където е включен текстът на прот. Николай Озолин *Няколко шриха към портрета на отец Йоан Майендорф*, както и непубликуваната на български статия на Майендорф *Мистическо богословие*. Рубриката „Християнство и изкуство“ включва текста на архиеп. Роуън Уилямс *Какво казваме, когато пеем?*, а темата „Християнство и история“ – откъс от новата книга на Ксения Лученко „С добри намерения. Властта и Църквата в Русия от Горбачов до Путин“, озаглавен *Ученикът на владиката*. Броят представя и предстоящото издание на „Записки върху историята на Кармила в България 1935–1990“ с откъса *Кармилитки в Белене*. Рубриката „Пътища“ включва беседата на румънския богослов отец Георге Калчу Думитряса *Молитвата като усилие и дар*, а темата „Християнство и култура“ – откъсът от предстоящата книга на Калин Михайлов *Творчеството на Стоян Михайловски в християнска перспектива* и статията на о. Ивайло Борисов *Г-н Бергман, благодаря ти!*. Броят е илюстриран с картини на художника Веско Велев, представен от Владимир Димитров с текст за *Духовните хоризонти* в творчеството на художника.

„Новите млади“ е темата на новия брой 03 на сп. „Култура“ с кръстосването на гледните точки на доц. Емилия Занкина и д-р Мила Мошелова, на Елена Георгиева, Боян Крачолов и Мартин Касабов, както и анализите на Рюдигер Маас и Сесил ван де Велде. И още: Иван Кръстев за Европа и империализма на Тръмп спрямо Гренландия; Марсел Гоше – защо „Нетфликс“ заема мястото на религиите и идеологиите; Тимъти Снайдер – как Европа олицетворява надеждата; нови проповеди от папа Бенедикт XVI. Както и интервюта с Емил Христов, Павел Койчев, Сержи Лопес, Анета Сотирова, Юрий Вълковски, Мариана Пенчева, Йоаким Триер и Ескил Вост, както и Веселин Христов. Разказът в броя е на Васил Балеv, а фотографиите са дело на Красимир Костов.

Национален литературен конкурс „Петя Дубарова“ – 2026 г.

За младежи и девойки от 14 до 19 години

Община Бургас, Къща музей „Петя Дубарова“, Министерство на образованието и науката, НДЦ, Регионално управление на образованието – Бургас организират

НАЦИОНАЛЕН ЛИТЕРАТУРЕН КОНКУРС „ПЕТЯ ДУБАРОВА“ – 2026

УСЛОВИЯ ЗА УЧАСТИЕ

Националният литературен конкурс „Петя Дубарова“ е включен в Националния календар за извънучилищна дейност към Министерство на образованието и науката. Право на участие имат младежи и девойки от 8. до 12. клас. Националният литературен конкурс „Петя Дубарова“ за художествена литература включва два раздела:

Поезия – до пет стихотворения

Проза – до три разказа (обем на разказа – до 7 страници)

Конкурсът е анонимен.

Необходимо е всеки един от участниците да постави в отделен плик изписани своето име, презиме, фамилия, адрес, година на раждане, училище, в което учи, телефон за връзка и имейл адрес. Пликът с данните и координатите на участващия трябва да бъде запечатан и сложен в по-големия плик с творбите. **Текстовете си изпращайте напечатани в четири екземпляра на адрес:** гр. Бургас 8000, ул. „Гладстон“ 68, Къща музей „Петя Дубарова“

Творбите за участие в конкурса да не са публикувани.

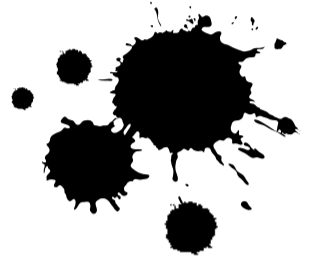
Крайният срок за изпращане е 31 март 2026 г.

Награда „Христо Фотев“

Обявиха дългия списък за наградата на името на Христо Фотев. Ето и номинираните по азбучен ред:

- Александър Христов – „Не“, изд. „Скрибенс“
- Бина Калс – „Литания“, изд. „Изток-Запад“
- Владимир Левчев – „География на съня“, изд. „7 лъча“
- Димитър Кенаров – „Разораните градини на любовта“, изд. „Жанет 45“
- Екатерина Григорова – „Отвисоко в печката пада гърбо“, изд. „Жанет 45“
- Елена Янева – „Светлина в ключалката“, изд. „Библиотека България“
- Калоян Иванов – „Ритане в облаците“, изд. „Скрибенс“
- Марио Савчев – „Вселената в очите ти“, изд. „Знаци“
- Оля Стоянова – „Как ни спасяват природните закони“, изд. „Жанет 45“
- Петър Чухов – „В края на леглото“, изд. „Жанет 45“

Конкурсът е учреден през 2008 г. от Община Бургас в партньорство с Министерството на културата и писателските съюзи. Провежда се на всеки две години.

„Градинарят и смъртта“ с отличие в Испания

Романът „Градинарят и смъртта“ на Георги Господинов, в превод на Мария Вутова, спечели Голямата награда за най-добра художествена книга за 2025 г. на Асоциацията на независимите книжарници в Испания. „Намирам това за една от най-хубавите награди, защото за нея гласуват книжарите от над 1100 книжарници из цяла Испания“, коментира Господинов. Наградата на независимите книжарници (Premio TodosTusLibros) е литературно отличие в Испания, което отличава изключителни книги, препоръчани от независими книжари. Тя се организира от CEGAL – национална асоциация, представляваща книжарите и книжарските асоциации в Испания. Отличието се присъжда както на испански, така и на преводни произведения, които книжарите считат за особено ценни за читателите. Чрез избора на независимите книжарници наградата популяризира качествената литература и подкрепя ролята на местните книжарници в литературния живот на страната.

Портал Култура обявява годишния си конкурс за проза и хуманитаристика

Срокът за кандидатстване в конкурса е до 30 април 2026 г.

Отличията са учредени през 2014 г. от Фондация „Комунитас“ и предвиждат раздаването на годишни конкурсни награди в следните раздели:

- **проза** (сборник с разкази, повест, роман);
- **хуманитаристика**;

В конкурса могат да участват само творби, публикувани в периода **1 януари–31 декември 2025 г.** Те трябва да са дело на съвременни български автори; да имат безспорни художествени достоинства и приносен характер за българската словесност в отстояването на общочовешките и християнски ценности.

В двата конкурсни раздела се присъждат по две награди:

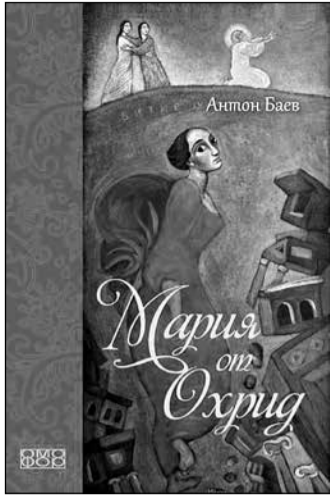
- **I награда** (в размер на 3500 евро);
- **II награда** (в размер на 2000 евро);

За да е валидно заявлението за участие в конкурса, до **30 април т.г.** кандидатите трябва да **предоставят безвъзмездно два екземпляра** от предложените от тях книги, придружени от **формуляр**, който може да се изтегли от сайта на Портал Култура. **Адрес за изпращане по пощата на книгите и на формуляра за кандидатстване:** Фондация „Комунитас“, София 1000, бул. „Патриарх Евтимий“ 22, ет. 3, за Годишните награди на Портал Култура.

Мария от Охрид: между паметта и вярата

„Мария от Охрид“ на Антон Баев е роман със сериозен творчески замисъл и дългогодишна подготовка. Впечатляваща е идеята на автора да влезе в едно цяло както документален, така и фикционален пласт, което позволява на текста да се превърне в своеобразна литературна и духовна карта на Балканите – изтъкана от лични разкази, ръкописи, приписки и човешки гласове. Заг тази жанрова и езикова полифония стои стремежът да бъде разказана обща история – не само на българите, а на целия балкански свят. В този контекст образът на Мария – майка, жена, вяра, памет – е не просто символичен, а дълбоко обединяващ. Творбата възстановява събития и върхва живот на личности, свързани с борбата за самостоятелна българска църква през втората половина на XIX век, като едновременно с това разгръща образа на крехката балканска идентичност, на смесения език на културите и на човешката нужда да помним отвъд границите и вероизповеданията. Баев гради разказа си през погледа на осем герои, всеки от които говори в първо лице, а главите носят имена от християнския канон: „Житие“, „Евхаристия“, „Откровение“, „Сън“ и др. Формата на композицията внушава, че паметта е като многогласен хор – хармонията не идва от еднообразието, а от напрежението между гласовете. Всички разкази гравитират в орбитата около центъра

на повествованието – Мария, която е не само персонаж, но и символ на светлина и съединение, на изгубеното и съхраненото. Образът ѝ е едновременно реален и метафоричен – като Охрид, като езерото, като потока на времето. Чрез Мария Баев обединява личното с историческото, женското с духовното, любовта с вярата, българското с общобалканското. Изказът в романа е сред най-отличителните му черти. Баев създава пълноценен, балкански по дух език, в който съжителстват турцизми, църковнославянски изрази, архаизми и гръцки звучения. Творбата не просто разказва за времето на Възраждането – той говори на неговия език. Език, който не е само средство за комуникация, а носител на памет и идентичност. Това обаче носи и предизвикателства: книгата изисква време, търпение и познавателен контекст, който не е наличен у всеки читател. И макар тази трудност да е част от художествения замисъл, би било полезно текстът да прояви повече грижа към съвременната публика. Дори кратък речник или пояснителен апарат в края на книгата би улеснил възприемането, без да нарушава целостта на стила. Особено важна за наратива е документалната основа на произведението – „приписките“ на героя Инокентий, които образуват своеобразен „роман в романа“. В тях

авторът вплита фактология, исторически детайли и мисловна рефлексия за времевия срез между борбите за църковна независимост и изграждането на Желязната църква в Цариград през XIX век и началото на 60-те години на XX век, когато друг голям храм – „Всех Святих“ в Русе – е взривен от тогавашната комунистическа власт. Това обаче не е сух текст с документален характер, а литературно архивиране на Балканите – опит да бъде вплетена индивидуалната нишка в тъканта на миналото. Така фактът и фикцията, паметта и художественият глас се преливат, за да изградят нова, по-дълбока версия на историята. „Мария от Охрид“ е книга, която награвства националната рамка и мисли регионално, духовно и метафизично. Времето на героите е минало, но книгата не е подвластна на носталгия – тя настоява, че паметта трябва да бъде преживяна и осмислена, за да остане жива. Антон Баев не просто реконструира историята – той я изписва наново, с внимание към ритъма, с грижа към думите и с вярата, че словото може да съхрани онова, което често се губи във времето.

С подкрепата на Столична община

ИРЕНА НАЗАРОВА

Антон Баев, „Мария от Охрид“, изд. „Омофор“, С., 2023

КИНО

„Цветът на рая“, или съпреживяната сетивност на Магжид Магжиди

Магжид Магжиди е сред знаковите представители на иранското кино, чиито търсения съчетават автентичност с деликатно изследване на вътрешния свят на героите. Неговите филми често разкриват социалните неравенства и поставят дълбоко етични въпроси, понякога представени през призмата на детската гледна точка, която се превръща в силен философски инструмент. Още с „Деца на рая“ (1997) иранският режисьор успява да улови тънката граница между несприемането на детството и житейските перипетии, които не подминават брат и сестра, на които им се е наложило да израснат преждевременно в периферен район на иранската столица. В центъра на историята са двете деца, които трябва да решат сложната задача като поделят един чифт обувки във всекидневието си. Магжиди превръща тази формула в дълбоко човешко изследване на споделеността, изпълнено с напрежение и емоционално приключение. Филмът му носи номинация за „Оскар“ за чуждоезичен филм, а режисьорът доказва уменията си да превръща една на пръв поглед бита история в драматично преживяване, изпълнено с доверие, съучастничество и подкрепа. Този подход да обозначи детето като морален ориентир личи и в следващия му филм „Цветът на рая“ (1999), където незрящо момче възприема света около себе си през звуците и докосването. Филмът имахме възможността да гледаме на кинолента в последните две издания на фестивала София Менар, който тази година се проведе между 15 януари и 1 февруари. Действието проследява случаящото се с 8-годишния Мохамед (Мохсен Рамезани), който се налага да напусне училището за незрящия през лятната ваканция и да бъде със семейството си. Присъствието му у дома обаче обръква плановете на неговия овдовял баща (Хосеин Махджуб) да си намери нова съпруга. Магжид Магжиди, верен на своята интуиция, поверява целия наратив на детското присъствие и потапя зрителя в (не)видимия свят на малкия герой. Още в първите сцени, когато момчето спасява пагнало от гнездото пиле от дебнеша котка, се илюстрира неговото дълбоко свързване с крехкото, с изоставените. Режисьорът прави паралел още там между него и отношението на баща му. Съпоставките продължават и в друга линия – усвоените в училище умения по четене са свързани със способността на героя да „вижда“ природата през допира. Релефът на брайловата азбука е разчетен чрез доближаването на детските пръсти до дърветата, камъните във водата и раздвижената трева. Режисьорът превръща това взаимодействие в осъзнаване, в открития смисъл отвъд видимото, в божественото. И ако в „Деца на рая“ Магжиди повежда наратива в напрежната напревара из тесните улици на Техеран, то в „Цветът на рая“ действието се разплита в пасторален селски бит с вкус на свобода и чисто удивление. И в двете истории се усеща идеята за срам. В първия икономически, а във втория – социален и морален, свързан с отношенията между хората и чувството за лично достойнство и принадлежност в общността. Така, докато Мохамед е посрещан с любов от сестрите си и неговата баба, то

Кадр от „Цветът на рая“

той се усеща като бремене от неговия баща, решен да осигури бъдещето му като го повери на незрящ дърводелец, далеч от семейството. Магжиди е изключителен разказвач. Извежда бавно и същевременно концентрирано повествованието. Камерата е поетична, съзерцателна, покрай което филмът става въздействащ като притча, изцяло поверен на гледната точка на детето. Често перспективата идва отгоре, сякаш невидим наблюдател изследва отношението на героите без да раздава присъди, само наблюдава. Така и режисьорът не осъжда. Остава моралната тежест на самото действие. В образа на бащата това се проявява особено категорично. Героят е изобразен в цялата си сложност на човек със слабости, страхове и противоречия. Неспособността му да приеме това, което има, показва колко тънка е границата между лична отговорност и вътрешно несъгласие със собствения живот. Магжиди проследява този процес без морални оценки, като оставя зрителя сам да усети напрежението между надеждите, провалите и възможността за прошка. И в двата филма децата проявяват повече зрялост от възрастните. Поставени в социално уязвима среда, техните реакции са несприемани, но не и наивни. По-скоро изпълнени с достойнство и съпричастност, която големите не винаги успяват да постигнат. Работата на режисьора с малките натрушчици е завидна. Неподправените им реакции, почти документални, са умело уловени, без излишен драматизъм, но с топъл усет към техните вътрешни преживявания, трупащи цялостната сложност на уязвимост и същевременно устойчивост. И в „Цветът на рая“, и в предходния филм Магжиди се фокусира около привидно семпли ситуации, в които постепенно се разгръща сложен свят на емоции и морални избори. Съпреживявана сетивност, породена от докосване,

зрение, слух, се превръща в проводник към фините нюанси на света. И в двата филма в предмети като обувки или шнола се влага повече смисъл, изведени до символно значение на свързване, безпомощност или предчувствие за неизбежност. И въпреки целия този сантимиент, Магжиди не позволява да се стигне до твърде мелодраматично разгръщане, а изследва чистата искреност в човешките взаимоотношения. В „Цветът на рая“ връзката между човека и природата е особено силно изразена през пътуването на детето, през засиленото фоново изображение, включващо всякакви горски звуци от кълвачи, птиче чуруликане, шума на реката или трептенето на листата, усетили вятъра. Явно е присъствието на божественото, но онова универсалното, непоставящо определени религиозни граници. И това се усеща най-силно, чак болезнено в думите на изоставения Мохамед: „Учителят ни казва, че Бог обича слепите повече, защото не могат да виждат. Но аз му казах, че ако беше така, той нямаше да ни направи слепи, за да не можем да го виждаме. Той ми отговори: „Бог не се вижда. Той е навсякъде. Можеш да го почувстваш. Виждаш го чрез върховете на пръстите си.“ Сега протягам ръце навсякъде към Бог, докато един ден го докосна и му кажа всичко, дори тайните в сърцето си.“ „Цветът на рая“ е с награда за най-добър филм на Международния филмов фестивал в Монреал.

ПЕТЯ СЛАВОВА

„Цветът на рая“, Иран, 1999, реж. Магжид Магжиди, 90 мин.

Айобами Адебайо, „Проблясъци на щастие“, прев. от английски Елка Вуденова, изд. „Orange Books“, 2026, 448 с., 16 евро / 31,29 лв.

Шестнайсетгодишният Ениола е чувствителен и отговорен млад мъж. След като баща му губи работата си, младежът е принуден да търси начини да плати образованието си, като помага на местната шивачка, събира вестници и прося, а мечтата му за по-добро бъдеще го държи жив. Ураола е амбициозна и решителна, перфектната дъщеря на богато семейство. Тя се надява най-накрая да угоди на родителите си, като се омъжи за Кунле, избухливия син на иззряващ политик. Животът на Ениола и този на Ураола се движат по различни пътища, докато интересът на местен политик и едно семейно тържество, белязано от насилие, не ги свързват завинаги.

Симон дьо Бовоар, „Мандарините“, прев. от френски Росица Ташева, изд. „Колибри“, 2026, 616 с., 17 евро / 33,25 лв.

В Древен Китай мандарините са най-образованите и най-влиятелните цивилни и военни функционери на империята. Във Франция на Симон дьо Бовоар мандарините са представителите на най-елитната интелигенция, хората на духа, които задават дневния ред на обществото. Но дали след края на Втората световна война, в обстановката на кипещ и надежда, бързо заменена от противопоставянето на двата новосъздадени политически блока в прословутата Студена война и от скандалните разкрития за съветския ГУЛАГ, мандарините ще запазят ролята си? Дали ще осъществят мечтата си да възстановят страната си и да възврънат достойнството ѝ? Това е политическият фон на романа, който го превръща в широка историческа фреска на следвоенното време.

Виктор Франкъл, „Стремеж към смисъл“, прев. от немски Ангелин Мичев, ИК „Хермес“, 2026, 256 с., 9,95 евро / 19,46 лв.

В епохата на екзистенциалния вакуум най-важната задача на образованието е не да предава традиции и знание, а да утвършва тази способност, която позволява на човека да открие уникални смисли. Днес образованието не може да си позволи да върви в коловоза на традициите, то трябва да развива способността да се взимат независими и автентични решения. В епоха, в която Десетте Божии заповеди като че ли губят безусловната си валидност, е по-важно от всякога човекът да се научи да се вслушва в десетте хиляди заповеди, произтичащи от десетте хиляди уникални ситуации, от които се състои животът му. А по отношение на тези заповеди той трябва да се консултира със своята съвест и да се осланя на нея. Жизнената и ясна съвест е единственото, което помага на човека да противостои на ефектите на екзистенциалния вакуум, а именно – конформизма и тоталитаризма.

Призрачно писане: за Изкуствения интелект преди Изкуствения интелект

Емили Ходжсън Андерсън размишлява върху представите ни за интелектуална собственост и творческо сътрудничество

Емили Ходжсън Андерсън е професор по английска литература и декан по бакалавърско обучение в Dornsife College към Университета на Южна Калифорния

Кога един автор престава да бъде автор? Въпросът звучи като увод към педантска шега. И все пак днес, под надвисналото присъствие на изкуствения интелект, усещам, че го задавам всеки път, когато чета. Кои действително е написал тези думи – питам се, докато преглеждам електронно писмо до целия кампус, студентско есе, стандартно служебно писмо или стенограма на политическа реч. Като пишец човек изпитвам безпокойство, че появата на езикови генератори като Writerly или Claude разколеба фундаменталните определения на професията ми. Как – питам ме напълно сериозно нашият декан – да обучаваме днес студентите да пишат добре с помощта на ИИ? Начинът, по който влизаме в диалог, съставяме чернови или редактираме в „бялото пространство“ на тези системи, изисква за мен съвсем различна дума от „писане“. Ние учим студентите да извършват нещо с езикови генератори – но знам с абсолютна сигурност, че това не е писане. И все пак, благодарение на последната ми книга, знам, че за тези тревоги стои една скрита предистория. В годините преди интернет отговорът на шегата би бил: „когато авторът използва литературен призрак“ (*ghostwriter*). Именно тази практика, твърдя аз, постепенно модифицира представите ни за интелектуална собственост и променя отношението ни към творческото сътрудничество, подготвяйки почвата за сегашната ни връзка с писането чрез ИИ.

Иронично, въпреки спектралното си име, призрачно писане днес е все по-видима професия. Фикционални *ghostwriter*-и се появяват като централни персонажи в популярни книги и филми – в романа „Сянката“ (Обсиуан, 2008) на Робърт Харис, във „Верити“ (Ибис, 2020) на Колийн Хувър, в носителя на „Пулицър“ „Богатство“ (Бард, 2022) на Ернан Диас. Интернет изобилства от кратки текстове по темата. „Ню Йоркър“ публикува есе на Дж. Р. Мьорингер за опита му да пише от името на принц Хари; *Lit Hub* коментира парадоксалната слава на същия този Мьорингер. Реални *ghostwriter*-и се събират на професионални конференции, отразявани от „Ню Йорк Таймс“. Макар точната статистика да е неуловима, редица сайтове твърдят, че над 50% от нехудожествените заглавия

¹ Въпреки че на български се казва и „писател в сянка“, тук съзнателно оставам близо до оригинала, употребявайки „призрак“. – Б. пр.

в списъка на бестселърите на „Ню Йорк Таймс“ са писани от автори призраци – макар агенти и самите писачи да ме уверяват, че и тази цифра е занижена. С появата на ИИ този процент вероятно ще намалее. Призрачно писане – казано накратко – е актът един човек да пише от името на друг. Днес обаче езиковите генератори могат да произведат текст за присвояване по-бързо и по-евтино от човешки призрак. Затова и сайтовете за такива услуги вече трябва да доказват защо техният наеман труд превъзхожда машинния.

Според *Oxford English Dictionary* думата „ghostwriter“ се появява за пръв път през 1908 г., и то, донякъде изненадващо – в небраското издание „Линкълн Дейли Стар“. „В гзда има гузина или повече известни, каталогизирани и обозначени ‘ghost’ писатели“, гласи цитатът. „Малцина от тях някога са виждали имената си в печат.“ Статията разказва за нов, „високоеротичен“ роман, носещ едно име на корицата, но написан според анонимния журналист от един от тези призраци. Оказва се, че и други местни автори пишат еротика срещу заплащане. „Нямах представа, че Линкълн, Небраска, е такава люлка на... горещи легла“, пиша шеговито на приятел. Още по-ранна, по-невинна употреба на „ghost“ като „таен помощник“ се среща през 1881 г. Любопитни са кавичките в тези първи свидетелства. Наричайки ги „ghost“ писатели, журналистите едновременно поставят под въпрос тяхната онтология и изказват морална присъда. „Стаята ти чиста ли е – или, да речем, ‘чиста’?“ – питам десетгодишния си син, имитирайки кавички с пръсти. Истински ли е „призрачният“ писател? Легитимен ли е? Свърхестествен ли е? Съществува ли? Всъщност съществува дълга история на призраци, които пишат. И не е случайно, че първите аудиторски на тези „призрачни“ автори са лековерни и суеверни. Краят на XIX и началото на XX век, времето, когато се появява терминът, съвпада с възхода на спиритуализма, движението, което вярва в продължаващото след смъртта съществуване на духовете и възможността за общуване с тях. Това е епоха на колективни сеанси, уиджа-дъски и буквално „призрачно писане“. Тези духове се нуждаят от живи тела – „медиуми“, – за да говорят или пишат чрез тях. Някои медиуми практикуват т.нар. автоматично писане: в транс те записват посланията на отвъдното. Публиката става свидетел на самата физичност на писането – на процеса, при който думите се полагат „автоматично“ върху страницата. Пишещият изглежда механичен, лишен от мистерия, подчинен на чуждо, макар и призрачно

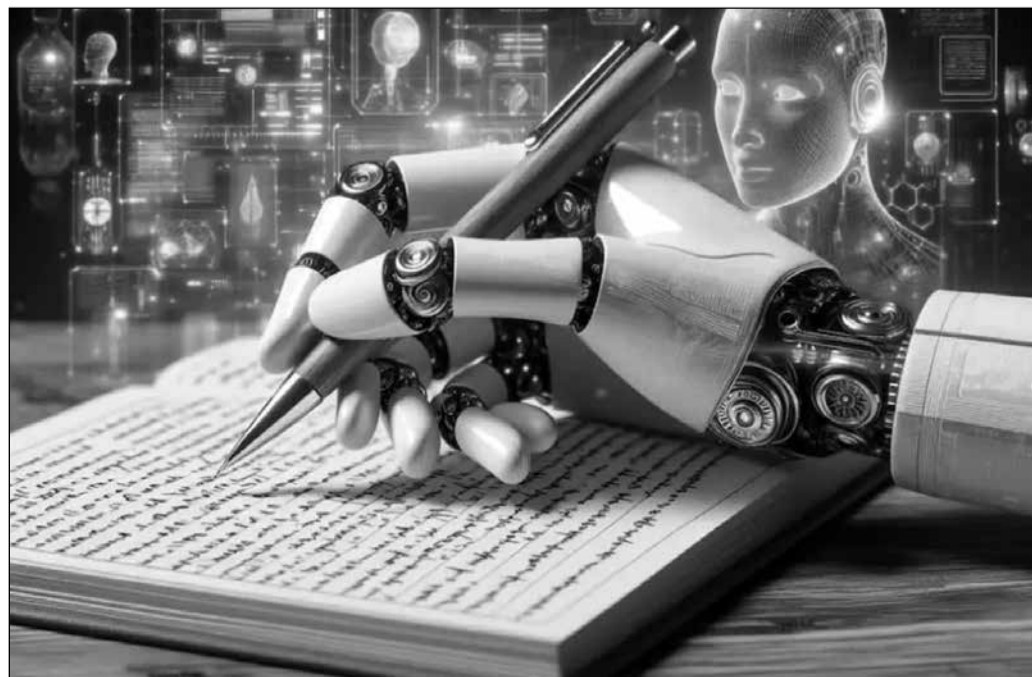
съзнание. Залогът на тези ранни форми на „призрачно писане“ е следният: ние свикнахме да приемаме интелектуалния труд за писането като невидим. Свикнахме с истината, че източникът на вдъхновение, менталният импулс, който диктува какво да се напише, винаги остава скрит. Съвременното призрачно писане обръща тази логика: човекът, който извършва и физическия, и интелектуалния труд, остава зад кулисите. Но именно ранните примери ни направиха обществено по-толерантни към незнанието, или към нежеланието да питаме как е произведен даден текст. Желаящи достъп до любим човек или знаменитост, вярващите не проучват кой знае колко внимателно механизма на достъп. Днес също сме омагьосани от автобиографичните разкази на знаменитости и рядко търсим призрака зад името на корицата.

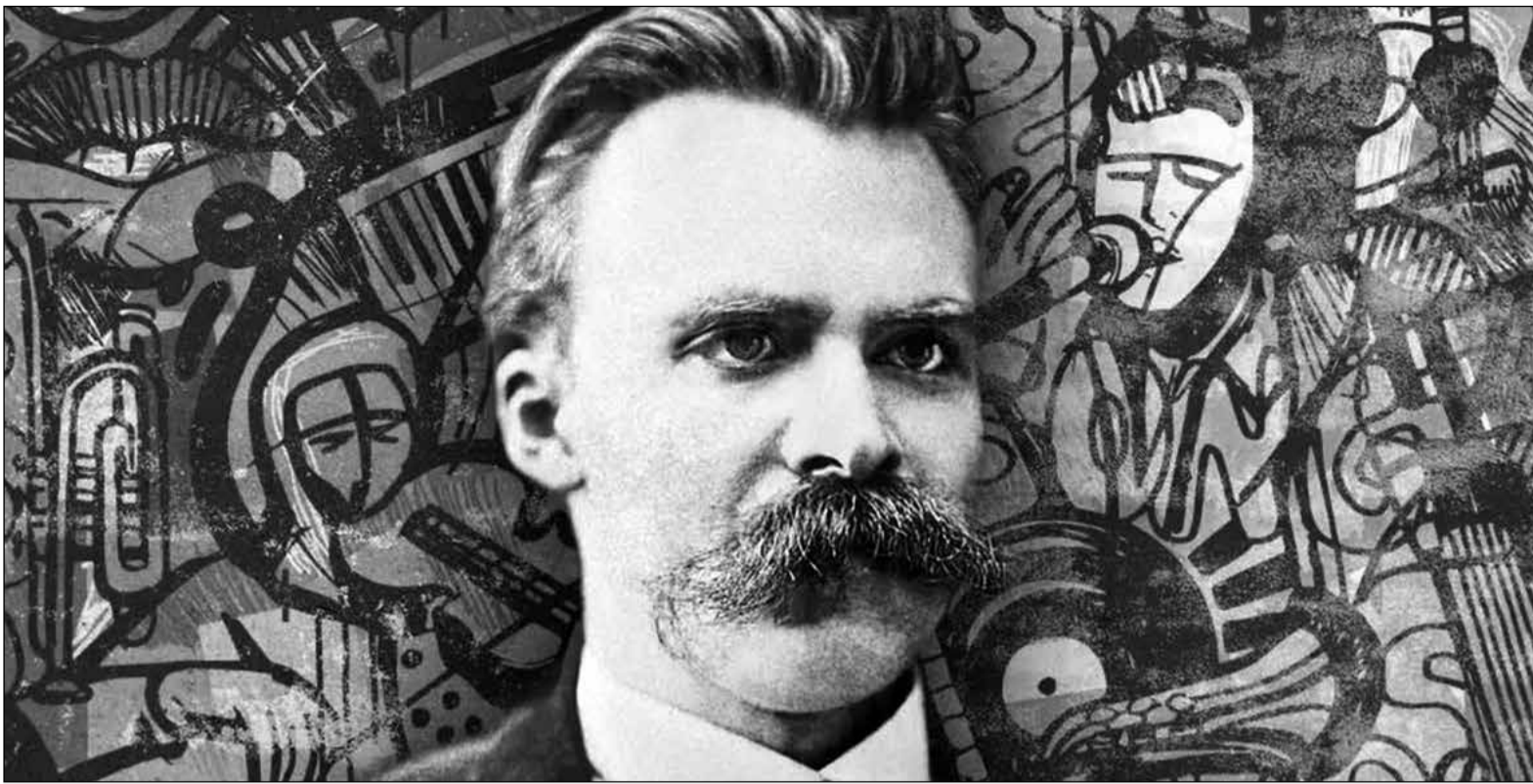
През август 2021 г. писателката Ваухини Вара публикува есе, озаглавено „Ghosts“. ChatGPT още не е публичен, това ще стане през ноември 2022 г., но Вара получава достъп до негов предшественик чрез уебприложение, наречено „Playground“. Въвежда текст, натиска бутон и получава отговор. Усеща дейността си като „нелегитимна“, но същевременно цени това, че машината не я съди. Един ден моли системата да ѝ помогне да разкаже истинска история – за смъртта на сестра ѝ. Резултатът, девет кратки прозаични фраземата, стават основа за есето и за книгата ѝ от 2025 г. Това, мисля си, е нашият XXI-вековен еквивалент на автоматичното писане: среща с език, изникващ от невидим източник. Както на сеансите от XIX век, и тук се прави опит за прекриване на непреодолима бездна. Съществува и нещо ванпирско в тези взаимодействия. Желанието за човешка връзка е толкова силно, че разговоряме със Siri, съжителстваме с роботи, създаваме безтелесни, безкръвни създания, които черпят жизненост от нас.

Дали, привиквайки към различните форми на писателска помощ през вековете, не нормализирахме постепенно трансформации в разбирането за интелектуална собственост и авторство – и не допуснахме ли така ИИ, този нехолоичен троянски кон, твърде навътре в крепостта? Френският социолог Антонио Каули описва невидимия човешки труд зад автоматизацията. В годините преди ChatGPT хора са „обучавали алгоритмите“, понякога представяйки се за чатботове и подавайки събрани от интернет данни към централни компании. Този труд е наречен „ghost work“. Самите *ghostwriter*-и участват в този нископлатен процес, запазвайки цифровите платформи, които днес ги изместват. Всичко това ме убеждава, че след двадесет години „да пишеш“ ще означава нещо различно. Може би писането ще стане механично действие – натискане на бутон. Може би, по-оптимистично, ще се превърне в редактиране – във вторичен творчески акт, който оформя вече произведеното. А може би се движим към истинско призрачно писане: писане без човек – литературен пейзаж нито жив, нито мъртъв.

Превод от английски:
НИНА СТОЯНОВА

Източник: lithub.com, 04. март 2026

Защо Ницше ненавижда популярната музика?

Ницше заема откровено елитарна позиция както по отношение на музиката, така и по отношение на хората. Той настоява музиката да бъде съхранена в своята чистота – а това означава според него тя да бъде държана далеч от масите.

Музиката е от ключово значение за философската мисъл на Ницше. Той притежава добри познания както за самата нея, така и за начина, по който тя влияе върху живота на хората. Същевременно обаче има много рестриктивно мнение по въпроса кой има право да създава музика и кой следва да бъде допускан само до нейното слушане. Според него съществуват два вида музика: добра и лоша. Добрата е чиста и разкрива „вечни тайни“ за живота. Лошата е манипулативна и посредствена, композирана от музикални филистери за забавление на масите.

В младежките си години Ницше композира няколко музикални произведения. За негово разочарование обаче дарбата му не е в областта на музикалната композиция. Разпространява се слух, че Рихард Вагнер се търкалял по пода от смях, след като чул пиеса за пиано, написана от Ницше като подарък за рождения ден на съпругата му Козима. Въпреки че Ницше не е бил предопределен да стане композитор, интересът му към музиката оказва силно влияние върху философията, с която името му остава трайно свързано.

В едно от ранните си есета Ницше защитава тезата, че изговореното слово предава повече от писаното поради емоциите, които могат да бъдат изразени чрез тон и жест. Той стига до забележителното твърдение, че тонът и жестът сами по себе си са достатъчни за комуникация. Макар твърдението му да изглежда като изхвърляне, идеята не е толкова невероятна, колкото може би изглежда на пръв поглед. Представете си, че се опитвате да прочетете гневно писмо, написано на език, който не владеете – например с китайски иероглифи или руска кирилица. Без да знаете езика, няма да имате представа какво означава писмото (или дори дали наистина е писмо). Представете си разгневен китайски или руски човек, който се оплаква, че кучето му е избягало, защото някой е оставил вратата отворена. Няма да разберете всяка дума, но несъмнено ще схванете общия смисъл на комуникацията – от звука на гласа и от жестовите.

Ницше прибягва примера с Деветата симфония на Бетовен, по-специално изпълнението на думите от поемата „Ода на радостта“. Той твърди, напълно правдоподобно, че не е необходимо да разбираме конкретните думи, за да схванем значението, предавано от музиката. Ницше не вярва, че всички видове комуникация могат да бъдат изразени чрез музика. Например изборът на ястия в менюто на ресторант не може да бъде изяснен чрез соло на цигулка. Неговият интерес е насочен към специфичен

вид комуникация, който той нарича „дионисиева“. Засега можем да мислим за дионисиевата комуникация като свързана с чувства, усещания и емоции.

За повечето от нас е очевидно, че музиката е особено подходяща среда за предаване на емоции – в много случаи по-подходяща от писаното слово. Литературата и поезията могат да бъдат изключително въздействащи, но дори най-дълбоко трогателните думи обикновено не притежават същата сила като музиката. Повечето от нас биха изпитали по-силна емоционална реакция, слушайки музиката на Бетовен, отколкото четейки „Одата на радостта“ от Шилер.

Разбирането на Ницше за музиката е значително по-широко от обичайното. Той включва почти всеки звук, който човек може да произведе – включително и говоримата реч. За целите на настоящия текст е достатъчно дапомним две положения: (1) че човешки произведените звуци, включително говорът, се причисляват към музиката; и (2) че всяка музика може да предава дионисиевото начало. В това отношение възгледът му е сходен с този на древните гърци. За тях музиката съпътства поезията, обикновено в съпровод на един инструмент. Звуците съответстват на изречените думи. Човешкият глас функционира като инструмент, а инструментът – като глас. Съществува и друг начин, по който гърците използват музиката: по време на театрални представления и поетични рецитали тя служи за сигнал към публиката, че предстои определено действие. Например флейтистите предшестват появата на сцената на бога Дионис. В Античността философията е била изпълнявана, а не четена. Съществували са писмени свитъци, но те са служели за съхраняване на идеи, а не за лично и тихо четене. В „Пирът“ на Платон появата на опиянения Алкивиад, увенчан с бръшлян и воден от флейтистки, представлява пример за това как музиката изразява дионисиевото начало.

Тези „музикални сигнали“ са широко използвани и днес. В киното музикалният съпровод направлява нашата емоционална реакция. Една и съща сцена изглежда напълно различно, когато е придружена от изрива, романтична или злобеща музика. Сравнете изречението „имаше човек на прозореца“ с кинообраз на същата ситуация, съпроводена от внезапен стряскащ звук.

В „Раждането на трагедията от духа на музиката“ (1872) Ницше заявява, че музиката поражда мит. Съществуват „вечни тайни“, които хората могат да познаят, но които могат да бъдат комуникирани единствено чрез дионисиевото начало. Митовете изразяват идеи, които не могат лесно да бъдат рационализирани и категоризирани. Според Ницше гръцките митове представляват опит да бъде преодоляна трагическата мъдрост на Силен. Силен твърди, че най-доброто за човека е никога да не се е раждал, а второто – да умре скоро. Това е израз

на дълбоко усещане, което трудно може да бъде обосновано рационално. За да бъде преодоляно, е необходим контрамит. Музиката, наричана от Ницше мистично „дионисиева“, разкрива противоположната истина – утвърдението на живота. Това не е резултат от рационално изследване, а от дълбинно убеждение, чийто произход остава загадъчен. Ницше говори не за отделни човешки съдби, а за живота като такъв. Силен отрича неговата стойност; дионисиевата музика утвърждава, че животът сам по себе си е благо. Ницше обаче смята, че не всяка музика успява да постигне това. Композиторите се провалят или поради неспособност, или поради угодничество към филистерите. Музиката, която просто указва на публиката какво трябва да чувства, според него е угодническа и лишена от дълбочина. Флейтите, които известяват появата на Дионис на сцената, не пораждат дионисиево преживяване, а функционират като сигнал. Те работят подобно на звук от мобилен телефон, който известява получено съобщение.

Ницше отбелязва, че с развитието на гръцкия театър музиката започва да се използва за манипулиране на емоциите вместо за тяхното възхваляване. По аналогичен начин съвременните филми често използват саундтрака, за да внушат дали сцената е романтична или плашеща. Филмите на ужасите, които разчитат на внезапни силни звуци, често биват критикувани като манипулативни. Ницше се опасява, че музиката може да манипулира емоционалните реакции на публиката и да я подведе към погрешни убеждения. Той настоява музиката да остане чиста и да бъде защитена от филистерско угодничество към масите. Често се твърди, че пуританите презират музиката. В действителност първата опера, изпълнена в Англия, „Обсада на Родос“ на Уилям Дейвънпът, е поставена по време на пуританското управление. Оливър Кромвел наема частни музиканти. Музикалното обучение продължава в елитните училища. Забранена е обаче музиката в църквите и кръчмите. Съществува ясно класово разделение: операта е приемлива, но народните танци и песни – не. Ограничението не засяга музиката като такава, а достъпа до нея. Тя остава привилегия на образованите и заможните. Мотивът е стремеж към чистота. Ницше споделя подобна загриженост. Той също настоява за запазване на чистотата на музиката и за ограничаване на онези, които могат да я създават и слушат. Разликата е, че неговият мотив не е християнски, а произтича от привързаността му към дионисиевото.

САЙМЪН ЛИЙ
Превод от английски:
НИНА СТОЯНОВА

Източник: *The Collector*, 10.01.2026

Миеко Каваками,
„Небе“, прев. от
английски Надежда
Розова, изд. „Колибри“,
2026, 192 с., 10 евро /
19,56 лв.

Романът „Небе“ разказва историята на 14-годишно криволегдо момче, подложено на жесток тормоз в училище, и изследва темите за насилието, самотата и сложната природа на приятелството. Момчето намира утеха в своето дълбоко, макар и неконвенционално общуване със съученичката си Коджима, също като него жертва на тормоз. Романът е суров, болезнен и нежен портрет на едно младежко нещастие. Историята преминава през примирението и nihilизма като възможни реакции към насилието и представя морала като драматично действие в развитие – владяващо и същипващо. Но и като възмездие чрез лишени от показна героичност прояви на солидарност. Като дълбок стремеж към красотата.

Кен Лу, „Скритото момиче и други истории“, прев. от английски Владимир Полеганов, изд. „Колибри“, 2026, 534 с., 15 евро / 29,34 лв.

В „Скритото момиче и други истории“ Кен Лу си поставя за цел да изследва най-интимните човешки взаимоотношения през призмата на все по-технологизиращия се свят. Връзката между майка и дъщеря, дъщеря и баща, съпруг и съпруга, мостовите между поколенията и силата на паметта изграждат нишката, която минава през всички разкази в книгата. И независимо дали действието им се развива на далечна планета, обхваната от променени до неузнаваемост хора, по време на Втората световна война, в далечното минало на Китай, във виртуалната реалност, в пълнокръвен фентъзи свят или в уж познатото ни настояще, историите на Кен Лу остават винаги в сърцето на човешкото.

Даниъл Мейсън,
„Зимният войник“, прев. от английски Петя Петкова, изд. „Лабиринт“, 2026, 320 с., 12,70 евро / 24,84 лв.

Виена, 1914 г. Луций е двадесет и две годишен студент по медицина, когато Първата световна война избухва в Европа. Опиянен от романтични разкази за полева хирургия, той се записва доброволец, очаквайки да бъде назначен в добре организирана военна болница. Но когато пристига, се озовава в превзета църква, сгушена високо в отдалечена долина на Карпатите – леден пост, опустошен от тиф. Другите лекари са избягали и е останала само една-единствена загадъчна медицинска сестра – сестра Маргарете. Проблемът е, че Луций никога не е държал хирургически скалпел. От позлатените бални зали на имперска Виена до замръзналите гори на Източния фронт; от бедните, набързо устроени операционни до бойните полета, ехтящи от казашка конница – романът е история за войната и медицината, за семейството, за любовта, открита сред бурните течения на историята, и накрая – за грешките, които правим и безценните възможности да ги изкупим.

За мен София винаги ще бъде избор: да взема повече и да дам повече

Анна Лазарова

Помня отлично 27 септември 2012. Имах една вилица, една лъжица и един нож, които донесох в несесер за моливи. Всичко ми се струваше огромно, далечно и невъзможно. Не знаех къде живея, никого не познавах, още на първата вечер се изгубих между блоковете и ревах на една пейка. И до днес не знам коя е била. Много ме беше страх, но повече ме беше срам, че ме е страх, защото не бях малка. Знаех идеално за какво съм дошла, но това изобщо не го правеше по-лесно. Това беше и първият ми урок в София. Всички, които казват, че щом имаш цел и посока, всичко се случва по-лесно, лъжат.

Беше трудно. Поне така изглеждаше за не чак толкова адаптивно дете като мен, живяло до този момент в малкия град. Родом аз съм от Велинград и за добро или за зло, излизанията ми извън рамките на малката ми детска вселена са били единствено за кратки екскурзии. До идването ми в София бях ходила на море два пъти, на пещера – веднъж, до някое съседно населено място – сигурно се брояха на пръсти посещенията ми. В родния ми град беше всичко, което познавах дотогава. Светът ми бе затворен между къщата, в която съм израстнала, библиотеката, която посещавах, за да си вземам оттам приятели, училището, което обичах най-вече заради учителя си по литература, къщата на баба ми, където ходех често, и малката сергия с книги на леля Блага на центъра, която понякога носеше нови заглавия от София. Улиците на Велинград познавах до съвършенство, защото често с най-близката ми приятелка се разхождахме и си представяхме какъв би бил животът в големия град с кината, театрите, със светещите вечерни улици. Помня, че постоянно ѝ говорех за площад „Славейков“ и книгите там, за които ми бяха разказвали. А тя беше възхитена от някакъв великолепен сандвич от веригата „KFC“, който задължително трябвало да опитам. При нас имаше много неща, но не и такива, представата за тях беше огромна.

Месеци преди да замина за София бях влязла в много форуми на кандидат-студенти, които също искаха да учат в Софийския университет. Много от тях вече имаха впечатления и ме бяха подготвили за предстоящото – от хлебарките в общежитията до представянията на книги в книжарници и заведения. Никой обаче не ме подготви за осъзнаването, че вече не живея вкъщи. Да, това е толкова банално и всъщност звучеше дори елементарно от почти всеки, с когото разговарях тогава. За мен беше предизвикателство. Пристигането ми в София беше тихо, бях една от многото, съзнанието ми често съвсем не присъстваше. В първите месеци все бързах по автобуси, липсваше ми познатото, но и ме вълнуваше новото. Мога да кажа, че тогава не бях никъде. Не знаех накъде точно се прибирам – от София във Велинград или обратно. Отне ми време, за да разбера, че не съм тук за кратка визита. Предстоеше ми да ми се случат купичка неща, повечето от тях първи.

За първи път пазарувах в супермаркет. И дори това ми се стори трудно, защото обикалях 45 минути в търсене на хляба. Изгубих се в супермаркета. Когато все пак излязох, пак ревах. В общи линии ревах след всяко първо нещо. Понякога обаче от щастие. Тук, в София, за първи път срещнах хора, които споделят моите интереси. Получих образованието, което исках. За първи път бях на протест, на прайд, на концерт, на караоке, на истински хубав театър... Окупирах, четох поезия на глас в метрото, общувах с живи автори, доброволствах, стажувах, работих безумни неща и прекрасни неща, играх много белот и да, харесах онзи въпросен сандвич. Тук пропуших, научих се да спя навсякъде и да нямам време. Тук за първи път прочетох Чанек, Замятин,

Набоков, Селинджър, Ман, Батън, Кафка и прочее любими автори. За първи път се сблъсках с литературата и от съвременната ѝ страна и ми хареса. Много. Тук за първи път писах писма, които оставах в тайник в центъра и дори веднъж ми се наложи да дам всичките си пари на един уличен музикант, защото беше застанал пред тайника и не можех да оставя писмото си. Тук за първи път лежах

в болница, купих си собствен фотоапарат и издадох книга. Тук сменях бушони и копчета на бойлер, сглобявах секция на рождения си ден, правих лампи от гипс. Тук рецитирах Загаевски в банята, основах издателство и фондация, организирах фестивали, благотворителни събития, случайни срещи. Тук летях със самолет, свирих на укулеле, редактирах, коригирах, учих деца, чертах пътища, странирах, правих корици, прощавах, греших... Тук са били най-лаишките ми, но и най-смислените моменти от превръщането ми в зрял човек. Доколкото и сега съм такъв.

Спомням си идеално, че когато се настанях в общежитието, матракът на леглото ми пропадеше, защото имаше счупена греда. На гредата с молив беше написано: „Никой няма да ти я оправя“. Аз, разбира се, бях уверена, че това е просто шега. Веднага попълних оплакване. После още едно и още едно. Говорих с домакинката, но моята греда не беше приоритетна, никой не стигаше до нея, бях я подпряла някак. Живях в тази стая, докато завърших и бакалавърската, и магистърската си степен. Постепенно бях превърнала 20-те ъ квадрата в свой дом. На стената бях окачила дискове с лъскавата страна навън, изписани с цитати. Помня един от тях, който гледах всяка вечер: „Последният миг, преди да почернее светът, ще бъде бял миг“. Не знам дори чий е, но той ме спровождаше към нощите. Между тях стояха билети, грамоти от литературните конкурси, които бях спечелила по това време, салфетки с някакви закачки по тях, както и разни изрезки, които нещо ми напомняха. Гардероба също бях надраскала. Отгоре пишеше: „И макар че от кал сме направени, Господи, / аз не искам в кал да прекарам живота си“ от „Моят свят“ на Кирил Маричков. Отдолу беше един откъс от Миряна Башева: „Няма го Майстора, Маргарита. / Още ли го обичаш?“. Слушах много „Шурците“, четях много поезия. А за да отида на концерт на „Остава“ в първи курс, си продадох учебника по руски език. Билетът стоеше гордо на стената. Не научих руски, но помня този концерт съвършено. Хубаво

Анна Лазарова. Снимка Личен архив

живях там. Когато се изнасях от общежитието, познаяте, ревах. Дописах на счупената греда на леглото ми: „Така си беше“. И да, така беше – сякаш страшно, но сякаш съвършено. Не бих променила нито един момент. Радвам се, че дойдох. Радвам се, че останах. Мога да продължавам да пиша до утре и пак няма да изброя всичко, на което ме научи София и което преживях тук, спомените са многобройни, надявам се, че още повече предстоят. За мен София винаги ще бъде преди всичко избор. Избор да взема повече и да дам повече. Избор, който взимам ежедневно, всеки ден тук. И с това си напомням, че всеки път е правилен, стига да го вършиш достатъчно дълго.

ПРИПИСКИ

За старомодната жертвоготовност и за забравената чест

Въпреки че е мащабно изследване на една историческа епоха и на личния отклик, който тя поражда, романът на Александър Обрешков „Живях ли“ се чете на един дъх и остава дълбок белег в душата.

Заедно с това той не само изненадва, а и поражда много въпроси. Откъде идват силата и вярата в доброто? Какво е вдъхвало смелост на хората да се изправят срещу много по-силен враг и да бъдат готови да се жертват в името на общото благо?

Това е роман за време, чиято дамба не е заличена. В българската литература след 1989 г. има немалко книги, посветени на репресиите след 9 септември, но като че ли свидетелствата вече се срещат по-рядко и се прокрадват дори двузначни оценки за тогавашните промени.

Товарът на страданията, жертвите и загубите няма как да бъде свален от плещите, но дори предварително обречените опити да бъде осмислен историческият опит не са лишени от смисъл. И не става въпрос за изповед или за присъда, въпреки лаконичния, но красноречив послеслов за жертвите на Народния съд.

Няма общ път там, където разумът се оказва безсилен. Но личните усилия могат да ни помогнат да направим поне няколко стъпки към някакво израстване, което е по-скоро етична необходимост.

От една страна, „Живях ли“ разказва за безспорни исторически събития, които поне донякъде би трябвало да са познати. Същевременно обаче това нито подкрепя тяхната логика, нито ги оправдава.

Нещо повече. Александър Обрешков постига това по наистина забележителен начин, още повече че става въпрос за дебют на автор, навършил 91 години: отказва се от формални нововъведения и избира недвусмислен реалистичен стил, с образността на съвременен кинофилм, само тук-таме пронизван от иронични нишки. Отсъстват както редуването на големите и малки наративи, така и по-значими промени в езиковите регистри. Защото писателят се стреми историята му да бъде максимално достъпна, без обаче да обяснява нейните послания, а читателят е принуден сам да се опитва да намери смисъла на страданието или да приеме неговата абсурдна убедителност. Защото когато смисълът бъде изгубен, единственото,

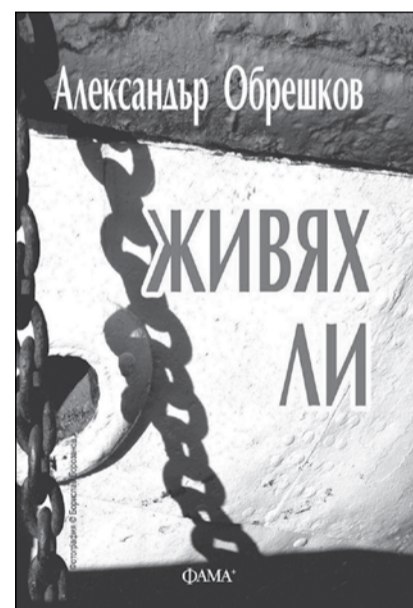
което може да обедини повествованието, е личността в нейните три измерения: автор – герой – читател. Това е и една от най-изопнатите и една от „най-високите“ струни на романа: той непрестанно играе между личното свидетелство и обективното дистанциране, при което изправянето лице в лице с истината и моралната тежест за изборите е поверен на читателя.

И подобна мисия би била ако не поучителна, то поне старомодна, ако не беше вече споменатият оголен стил, чиято крайна цел освен всичко друго не е открито заявена.

Въпреки че към предела на страдание във вече изброената таксономия се подхожда на първо място като непресторен стремеж за съхраняване на опита, повествованието не се стреми да звучи документално. То се опира на действителни исторически събития и през цялото време остава близо до тях, но в него ясно се усеща присъствието на творец. Отсъстват и носталгия, и патетика, но „Живях ли“ може да се приеме за роман, представителен за една епоха от близкото минало, която няма как да бъде забравена. Към съвършения тон обаче трябва да се добави усещането за личен разказ, на който се доверяваме и на който не е нужно друго допълнение.

НИКОЛАЙ ТОДОРОВ

Александър Обрешков, „Живях ли“, изд. „Фама“, С., 2025

С подкрепата на Столична община

6

Катерина Василева, или за цялото сриване на света в човека и на човека в света

Докато четях „Земята на големите грешки“, не ме оставяше усещането за отсъствие на други текстове – предстоящи, невключени или ненаписани. Това е дебют на Василева, носителка на Голямата награда от 41-вото издание на Националния младежки конкурс „Веселин Ханчев“. Ханчевата награда носи осезаем ореол, но текстовете на Василева се справят с тази тежест по забележителен начин. Дали заради неизбежното изкривяване, което се случва в главата на читателя, когато знае нещо за биографията на автора, било то и сбито в лаконични два реда на четвърта корица, опитвам се да напирам бъдещите гласове на българската поезия в тази книга, проектирам нещо свое. Не знам какво е да си толкова млад, да виждаш толкова дълбоко, да назоваваш толкова точно и да се движаш толкова навътре в света, който те заобикаля. Изкушава ме да мисля за авторката през призмата на журналистическата ѝ професия, но нещо ми подсказва, че и изборът на поприще, и гледната точка в голяма част от текстовете са следствие от начина, по който Василева гледа на света.

Какъв е този поглед?

Аналитичен, виждащ детайла, чувствителен към емоции. Но гласовете, които озвучават видяното от погледа, добавят разстояние, което не успяваме да прескочим дори в текстове за семейство, детство, любов и дом. Това не е хладина. Това е въздухът, който е необходим, за да се случи говоренето за цялата жестокост и цялото надмозване и цялото сриване на света в човека и на човека в света. Това е въздухът, който гласът поема, преди равно

да разкаже за уродливата трансформация на реалността в „По-малък свят“ или да ни съобщи за неудобните истини в „Археолози“. Това е въздухът, който не успяваме да издишаме, когато осъзнаем, че нямаме бъдеще.

По-малък свят

*Мечтаехме за по-малък свят
като хралупа на семейство катерици.*

*Свят, в който е събитие вятърът да пълни
стомаха на изпраните чаршафи
и всяко бистро да носи името „Звезден рай“.
Нищо да не бъде по-голямо от крайишник хляб
и от трапчинка на полуусмивка.
Да се събира под гъбите след дъжда.
Свят, в който се чудим какво да обявям
и с какъв молив да оцветявам слънцето,
като привилегията да си говорим за музика.*

*Мечтаехме за свят с размера на светулка,
в който се тревожим само от гръмотевиците,
и в който пишем, без да сме поети,
за нарове, смокини и кокичета.*

*Мечтай си,
каза ни светът.
И се смали до цев на автомат.
До зениците на разочарованите ни бащи,
до гробовете на деца.*

*Разбрахме, че са ни излъгали,
че никога няма да видим война –
че никога няма да водим война –
и чудовища в гардероба.
Недораслите ни тела се изхлузиха
от хамаците на безгрижието
и паднаха в кал и руини,
пясъчни мостове,*

*стени, между които стенем.
Свихме се до ембриони в къртичи дупки.
Очите ни почерняха.
Лобопитството написа епитафията си.
Изчезнахме.*

*Малки, малки, малки
станаха човечетата в нас,
които караха краката ни да тичат
към катериците хралупи.*

*Гласовете ни угаснаха
и не можахме да простим,*

*че светулките се оказаха
просто ракети в небе, в което
не е останало никакво слънце
за оцветяване.*

Искаше ми се тази книга да си позволи да крещи, например в „500 мъртви тюлени“, „Пистолет“, „Е“ чака крещенето, чака кресченото, защото тишината в тях е непоносима. Възхищават ме гласовете в тази книга и ме плашат в еднаква степен. И още нещо – Василева има свой поетичен изказ, който не прилича на ничий друг. Четам ми се нейни текстове за бъдещето, за страховете, за тревогите, за това какво вижда тя, когато гледа навън. Имам усещането, че начинът, по който ги назовава, носи облекчение в своята безнадеждност. Текстове за миналото, за порастването също ми допаднаха, но имах чувството, че или са писани по друго време, или има някаква друга разлика, почти друг глас в тях. Дано не готже наградата на младата поетеса и ѝ бъде криле вместо глое. Нещо ми подсказва, че така ще бъде.

АЛБЕНА ТОДОРОВА

Катерина Василева, „Земята на големите грешки“,
изд. „Жанет 45“, Пловдив, 2025

За неочакваните ползи от четенето наслуки

Като човек, прекарал значителна част от последните пет години в усилието да „пробие“ като писател, идеал, който ми се струва все по-хлъзгав, ми изглежда почти нелепо да призная, че през по-голямата част от зрелия си живот избочих не четях художествена литература. Почти кошуствено. Както толкова много други пишещи, и аз бях дете, странно, затворено, което обичаше книгите. За мен те бяха убежище, приятел и изход в едно. Но понеже чета бавно, не успявах да следвам темпото на задължителните списъци в училище, а после и в университета.

Когато трябваше да подготвя текстове за часовете по английски, това ми отнемаше безкрайно време; понякога довършвах страници в междучасията. По време на следването четенето се бе превърнало в бремене, което не можех да овладя. Стоях до късно, за да приключа статии, а от романите успявах да прочета едва по няколко глави. В редките свободни часове последното, което желях, бе да се боря с нов текст.

После, в една почти образцова история за завръщането към книгите, на двадесет и четири години се преместих в нов град. Бях самотна и често много тъжна. Поддържам връзка от разстояние, ненавиждах работата си, а недоизгодицирано увреждане понякога ми причиняваше такава болка, че не можех да изляза от къщи. Подобни обстоятелства ме връщат към романите като към приятели: към четенето в леглото, когато друго не е възможно; към въобразяването на други светове. Преди изпитвах тревога да наваксам „горещите“ заглавия, да следя модите и новостите, които издателският свят превръща в императив. Днес по-скоро ще посегна към по-стар роман, отколкото към книга, обгърната от шум сега.

В началото повторното откриване на четенето бе истинска наслада. Четях по пътя за работа, за да заглуша страха от офиса. Когато лондонското време правеше срещите невъзможни, у дома ме очакваше уютно занимание. Открих собствения си вкус: поезия в свободен стих, писана от млади жени с разбито сърце; култур романтични комедии; т.нар. съвременна женска проза като „Големите малки мъже“. След няколко месеца обаче усетих, че отново съм попаднала в коловоз. Книжните профили, които следвах, препоръчваха едни и същи заглавия – често тези с най-големи маркетингови бюджети. Наградните листи повтаряха имената. Повечето ми четящи приятели имаха сходен вкус. Тъкмо бях възстановила връзката си с книгите, и предпазливо бях направила първи стъпки в собственото писане, и не исках отново да я загубя.

Малко преди Коледа 2019 г. приятел ми каза, че колкото по-малко знае за един филм, толкова по-добре. Трейлъри и предварителни рецензии отслабвали желанието му да гледа.

Срещата с произведение без предварителни нагласи те кара да го приемеш според собствените му достойнства. Осъзнах, че това го прави почти неуязвим за влияние. Защо да не приложим същото към книгите? Започнах да вземам помове от библиотеката на метростанцията до дома ми – разменях прочетените за онова, което привличаше погледа ми. Поглеждах анотацията, но изборът бе ограничен и често се оказвах с книга, към която иначе не бих посегнала. Писах роднини, по-възрастни, с различни интереси, дали имат издания, от които искат да се освободят. Присъединих се към читателски клуб с хора с различен вкус и се задължавах да чета и онези заглавия, които първоначално не ме привличаха. Библиотеката ми стана по-малко „естетична“, но несравнимо по-разнообразна. Преди се тревожех дали следя всички актуални книги; сега много по-често избирам по-стар текст пред шумно рекламирано ново издание. Като дебютираш романист ми действат успокоително да помня, че животът на една книга може да бъде дълъг. Продължавам да живявам за разнообразието в четенето си, но установявам, че именно по този начин по-често достигах до автори от различни расови и социални среди и до култур писатели, защото най-силно рекламираните книги нерядко са дело на бели автори от средната класа.

Никога не съм целяла да бъда мъченик на четенето или съзнателно да „се усъвършенствам“. Напротив, започнах да чета повече комерсиална литература и продължавам да не довършвам немалко книги. Виждам това като освобождаване: от идеята, че има текстове, които „трябва“ да бъдат прочетени; към усещането за четенето като общностен жест. Дори да не срещна хората, оставили книги в малките свободни библиотеки, между нас съществува нишка на споделеност.

В „Как да не правим нищо“ Джени Огел отбелязва, че отказът от фиксирана представа за „автентичното аз“ може да бъде форма на съпротива срещу капитализма: изменчивият субект е трудна мишена за рекламата. Стабилизирания идентичност лесно се превръща в марка, нещо, което от авторите все по-често се очаква да култивират. Същото важи и за читателските навици. Да познаваш вкуса си е едно; но голяма част от онова, което четем, се диктува от представите за продаваемост, от това какво се издава и какво става видимо. Книгите достигат по-лесно до погледа и слуха ни, ако разполагат с по-голям рекламен бюджет. Вероятността да ги срещнем в социалните мрежи расте, ако са изпратени до повече инфлуенсъри. Разбира се, съществуват и изключения, случаи на, нека го наречем „спонтанна вирусност“, но издателствата инвестират значителни средства, за да насочат вниманието ни към определени заглавия.

Четенето наслуки ми позволи да изляза извън онова, което преди бих нарекла своя „брандинг“. Освободена от тясно предписаната идея за литературен престиж, научих много за фабулата и четивността от книги, които иначе никога не бих отворила. Преоткриването на младежки романи, случайно попаднали в ръцете ми, ми напомни колко съществен е разказът редом с качеството на езика. По-честото четене на нехудожествена литература ми показа колко разнообразни могат да бъдат формите на книгата – от кратки винетки до хибриди между текст и образ.

Едва когато приятелка от писателските среди, работила в областта на публичността, определи дебютния ми роман като „жанрово преливащ“, осъзнах степенята, в която разширеното ми четене е променило писането ми. Книгата ми се разполага в полето на университетския роман и „тъмната академия“, но включва историческа линия, вдъхновена от obsесията на крал Джеймс VI по вешерството и последвалите гонения във Великобритания. Наред с това изследва съвременния интерес към таро и „манифестацията“, оставяйки на читателя да реши дали съществуват „реални“ магически елементи. Смесването на форми и жанрове ми се струваше естествено – плод на разнообразна литературна диета.

Тази всеядност вероятно е затруднила маркетинга на книгата ми. Трудно е в едно изречение да се формулира „готически университетски роман с историческа линия и елементи на магически реализъм“. Не бих лицемерничала, че успехът не ме интересува. Но се радвам, че включих онези елементи, към които бях вътрешно привлечена и че въображението ми бе подхранвано от множество жанрове, форми и стилове. Повечето книги, които съм срещала, са далеч по-сложни и разнопосочни, отколкото маркетинговата категория допуска. В момент, когато да живееш от писане става все по-трудно, все по-често разговарям с автори, които обмислят да пишат „за пазара“, и разбирам защо. Четенето наслуки няма да реши проблемите на неравните условия, на несигурната кариера или на недостатъчното разнообразие в издателството. Но то ми помогна да срещна неочакваното. Да осъзная колко много книги съществуват отвъд алгоритмите и медиите. Да се вдъхновя от автори от различни среди и традиции. И да се доближа, макар и малко, до свобода в собственото си четене и писане.

ЕАСПЕТ УИЛСЪН
Превод от английски: НИНА СТОЯНОВА

Източник: lithub.com, 05.01.2026

Сцена от спектакъла

„Изпробвано върху хора“

от Мая Пелевич

Превод на български Георги Коритаров; Превод на румънски – Ливия Нистор

Режисьор Петър Денчев, сценограф Петър Митев, музика Христо Намлиев, хореограф Калина Георгиева
Актьорски екип: Иван Калошев, Борче Манев, Яна Божанин, Яна Бобева – гост, Михаела Михай, Рагу Анастас, Дана Панку, Серджу-Андрей Штефанаке
Колаборативен проект между Драматичен театър „Гео Милев“ – Стара Загора и Национален театър Търгу Муреш, Румъния – компания „Ливиу Ребреану“.
Премиера 25 и 26 февруари 2026 – Драматичен театър „Гео Милев“ – Стара Загора; 5 и 6 март 2026 – Национален театър Търгу Муреш, Румъния.

„Изпробвано върху хора“ от Мая Пелевич е спектакъл колаборация между Драматичен театър „Гео Милев“, Стара Загора и Национален театър Търгу Муреш, Румъния – компания „Ливиу Ребреану“. Проектът е финансиран от Европейския съюз, NextGenerationEU, Инвестиция 6 „Развитие на културните и творчески сектори“ по ПВУ, Механизъм „Социално включване“.

Самият факт на тази международна копродукция е достатъчен, за да отбележим събитието като важно за нашата сцена, за международна творчески обмен в театъра, за мястото на съвременното драматургично писане в български и европейски контекст. Идеята да се съберат на едно място румънски и български актьори в сценичната интерпретация на нова сръбска пиеса естествено насочва вниманието ни и към по-широката балканския контекст.

Режисьор на „Изпробвано върху хора“ е Петър Денчев, известен с интереса си към съвременни актуални драматични текстове, освен това коментираният спектакъл не е първата му творческа среща със сръбската авторка Мая Пелевич. Както самият той обяснява: „Изпробвано върху хора“ е артистичен и социален експеримент, който обединява български и румънски актьори, работещи на два различни езика. Те функционират като равноправни инструментни на напрежението, хумора и насилията, което често минава за нормалност“.

Мая Пелевич, родена през 1981 г. в Белград, е завършила театрални науки и е работила три години като драматичен съветник (драматург) в Белградския народен театър. Тя е редактор на театралното списание „Szene“ и съинициатор на интернет платформа за нови сръбски пиеси. Пелевич е автор с остър критичен поглед към социално-политическите теми в съвременното общество, безпътницата и загубата на идентичността, с фокус към младите хора. Първата ѝ среща с българската публика е спектакълът „Портокалова кожа“, отново под режисурата на Петър Денчев. Пиесите ѝ са награждавани, преведени и поставени в редица европейски страни. Драматичният ѝ текст „Изпробвано върху хора“ е създаден и представен за първи път през 2019 г. в театър „Ателие 212“ в

„Изпробвано върху хора“, или за един българо-румънски театрален проект

„Изпробвано върху хора“ от Мая Пелевич, режисьор Петър Денчев, сценограф Петър Митев, съвместен проект на Драматичен театър „Гео Милев“, Стара Загора и Национален театър Търгу Муреш, Румъния – компания „Ливиу Ребреану“, 2026

Белград. Темата е за въздействието на медиите и контролиращото им влияние върху обществото.

Режисьорското решение на Петър Денчев поставя осемте персонажа в затворено пространство, умишлено неточно определено. Това е манипулиран свят, който те преживяват като защитена среда, подобно на реалити формати, групи за въздействие, спортни, духовни, социални общности, в които героите са подложени на постоянно информационно облъчване, силно емоционално въздействие и непрекъснат контрол. Театралната ситуацията е аналог на състоянието на обществото ни в свят на натиск, манипулации и заблуди. Човекът в него е атакуван с внушения за „път към щастие“, за илюзията за реализация, за осъществяване на личността, които всъщност го отдалечават от разбирането и осъзнаването на собствената му стойност и на истинската реалност.

Персонажите, поддали се на общия дух, стигат до кулминационни лични признания, шокиращи със своята глупост, наивност или жестокост, изповядани в „доверена среда“. Междувременно се появява „новата“ – носителка на идеята за изкуствения интелект като поредна заплаха и върховна манипулация – приета с възторг и готовност от хора, отказали се от идентичността на свободни, самостоятелно мислещи същества.

Спектакълът постепенно градира напрежението чрез разнопосочните натрупвания в отделните сцени. Актьорите, в постоянен дъбузичен поток, професионално и живо се справят с предизвикателствата на текста. Впечатляваща е динамиката и пластичността, както и сатирично-комедийният подход на всеки от тях в изграждането на определени социални и разпознаваеми типажки. Персонажите участват в един безкраен разговор, който обговаря живеенето им „тук“ и „навън“, насечен от музикално-танцови откъслещи, които разреждат натежалата атмосфера.

Сценографията на Петър Митев – лаконична, ненаатрапчива, с няколко цветни геометрични форми, обединени в неголяма платформа в центъра на сцената – концентрира сценичното действие. Цветовата гама на платформата е пренесена и развита в костюмите на актьорите като продължение на този опростен, геометризиран свят.

Екипът на спектакъла по време на репетиции

Музиката на Христо Намлиев, еkleктичен микс от музикални жанрове, озвучава и градира действието, нагнетявайки динамиката в интервалите между сцените в хармонично единство с развитието на действието в спектакъла.

Внимание заслужава и хореографията на Калина Георгиева, която изгражда движенческата и танцова динамика на музикалните части с подчертан професионален размах.

„Изпробвано върху хора“ не е текст с последователен сюжет, а поредица от отделни сцени, които поставят под въпрос и изследват проблема за свободната воля. Въпреки музикалните интерлюдии, отпадането на четвъртата стена чрез въвличането на публиката в действието с възможност за алтернативен избор, възприемането на текста на места натежава от известна претрупаност и декларативност. Възможни съкращения в отделни части, без да нарушават целостта на концепцията, биха допринесли за по-голяма ритмичност и по-ясен фокус на въздействието. Присъствието на подобни международни театрални спектакли копродукции, които дискутират остри съвременни проблеми, са освежителен въздух за българската сцена и публика. Те са едновременно лакмус и посока за развитие на съвременния театър.

ИНА БОЖИДАРОВА

ПРЕМИЕРА

На 5 и 6 март в Театър „Българска армия“ се състои премиерата на

„ЕВРИДИКА“ от Жан Ануи

Превод: Таня Тутева

Режисьор: Иван Урумов

Сценография и костюми: Нина Пашова

Музика: Дони – Добрин Векилов

Фотограф: Борис Урумов

Участват: Владимир Матеев, Алена Вергова, Васил Дуев-Тайг, Георги Къркеланов, Лиза Шопова, Иван Рагоев, Ясен Атанасов, Лара Златарева, Александър Дойнов, Калин Иванов, Мартин Методиев, Рада Христова
Следващи представления – на 14 и 21 март.

Очаквайте нашия отзив за спектакъла.

Мишката срещу книжката

Разговор с Нели Маргаритова

Първата ти книга излиза през 2012 г., с нея започва поредицата за малката Рада „Тайни и вълшебства на улица „Розмарин“ № 13“. Има ли си Рада свой първообраз? Как изобщо реши да пишеш книги за деца?
Насочих се към детската литература на сравнително късна възраст, малко след раждането на дъщеря ми. Дотогава рисуването беше изкуството, което ме привличаше най-силно. Майчинството отключи скрита стая, изненада ме с все по-жив интерес към езика, общуването с децата и всичко, което ги вълнува. Родителството съживява децата вътре в нас, дава ни шанс за второ детство, в което вече играем ролята на режисьори, а това открива пространства за творчество. Образът на малката умница Рада от „Тайни и вълшебства на улица „Розмарин“ № 13“ съчетава щрихи от характера от дъщеря ми Йоана, както и на сестра ми, която носи същото име като героинята. Любознателни, палави, своенравни, находчиви, възхитителни момичета! Много съм благодарна на издателство „Слово“ – Величко Търново и на Диляна Крусева, редактор на първите ми книги, които повярваха в един начинаещ автор и с това ме насърчиха да продължавам в тази посока.

Ти самата като дете с кои книги си израснала?

В моето аналогово детство през 70-те години на миналия век четенето беше много популярно удоволствие. Струва ми се, че моето поколение успя да съхрани вкуса си към четенето, обичта към книгите, нагласата да търсим себе си именно там. Четяхме приказките на Андерсен, братя Грим, Шарл Перо, книгите на Ерих Кестнер, Астрид Линдгрен. Колекционирахме поредици като „Приказки от цял свят“, а библиотеките бяха любимото ни място за прекарване на следобедите.

Живееш в Смолян, как изглежда останалият книжен свят от родопския град? Чувстваш ли се изолирана от големите литературни събития в столицата, или те не са от определящо значение за теб като автор?

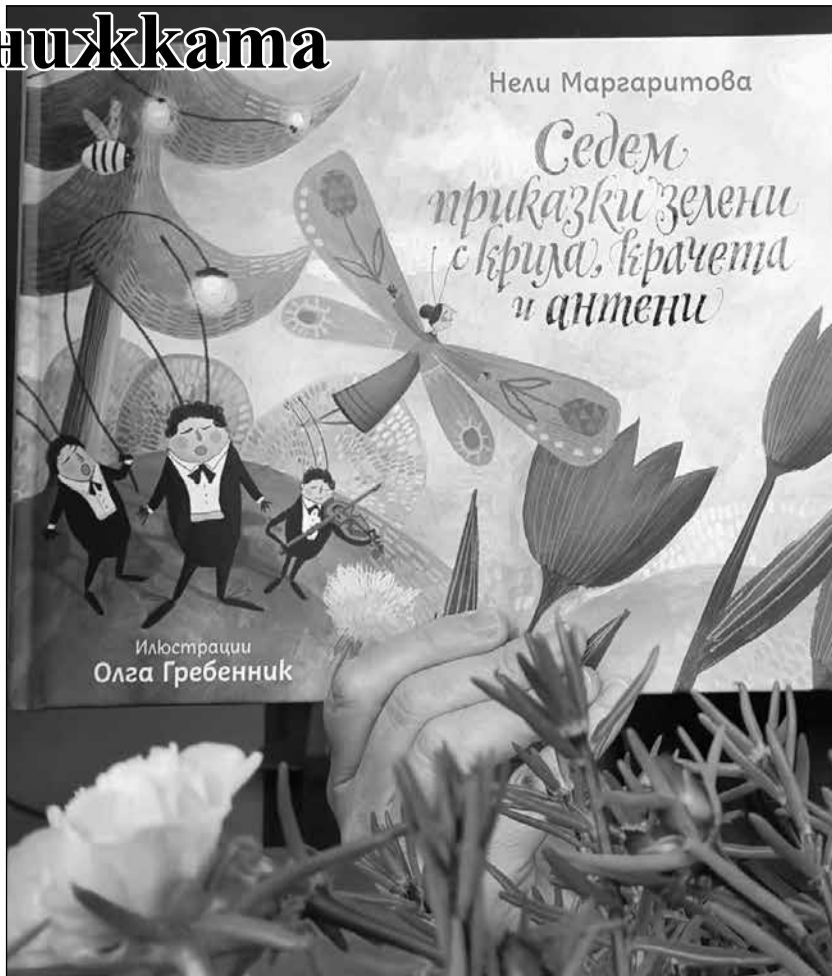
Малкият град, особено с атмосферата и колорита на Смолян, е изключително благодатен за творчество. Отношенията между хората са близки, животът на дружите се случва в три измерения, прозрачен откъм важни детайли. Персонажи и сюжети „извират“ от всяка гънка. Природата е декор на приказка, а времето капе бавно и сладко като от медена пита. Неслучайно много писатели, поети и художници предпочитат Родопите за свое убежище. Да, бих предпочела да присъствам лично на много от събитията, които се случват на голямата литературна сцена не само в София, но и по света, а не да следя отразяването им в мрежата. Все пак днес всичко е на една ръка разстояние. Подкасти, предавания, специализирани сайтове улесняват този процес, но може би за един автор не е толкова съществена рамката, големият пъзел, в който разполага своето парченце творчеството, колкото вътрешната градина, в която го „отглежда“. Там са важни тишината и светлината, защото писането е самотно занимание.

Твои книги са номинирани за наградите „Перото“ и „Бисерче вълшебно“. Как гледаш на наградите? Мислиш ли, че чрез конкурсите медийното внимание към жанра се повишава?

Конкурсите и класациите са повод хората да обърнат поглед към българската литература. Чудесната новина от последните дни за включването на романа „Остайница“ на Рене Карабах в дългия списък на International Booker Prize веднага привлече общественото внимание, особено след като „Времеубежище“ на Георги Господинов спечели наградата през 2023 г. Събужда любопитството дори на хора, които четат по-рядко или имат различни интереси. От друга страна, признанието е сериозен стимул за авторите, но се случва и качествени книги да останат извън фокус по една или друга причина. Сред конкурсите в българската детска литература ще отлеча „Бисерче вълшебно“ като една от най-значимите, добре обмислени и организирани инициативи. Тя не просто популяризира качествени детски книги и добри автори, но е ценна с това, че жури са самите деца. Аз често се допитвам до мнението на библиотекарите и слушам с интерес техните лични класации. Те имат привилегиата да наблюдават четенето от първия ред, да улавят тенденции и нюанси, които остават невидими дори за специалистите.

Римата и като цяло мелодичността на фразата са много характерни за творчеството ти. Защо е важна тази мелодия за малките читатели?

Цялото ми детство премина под знака на музиката. Майка ми е професионален музикант, а по онова време преподаваше на студенти и готвеше уроците си всеки следобед у дома. Пиано, плочи, песни – това бе естествената ни среда. Вероятно по тази причина детството за мен звучи толкова лирично. Мелодичността на текста не е просто фон и украшение. Римата е танц, игра с езика, през която детето приема четенето като забава и удоволствие. Прави текста по-приятен за ухото, създава положителна емоция.

Нели Маргаритова, Фотография Йоана Димитрова

Римуваният текст е по-лесен за възприемане, по-жив и образен, стимулира въображението, насърчава любовта към четенето. Вниманието на читателя се ангажира активно – детето може да се забавлява с предположения как ще завърши фразата. Римите се помнят лесно. Всеки може да изрецитира стихче от своето детство, а специалистите говорят още за развитие на т.нар. фонологично съзнание – способността да се различават звуковете в речта – как те се комбинират и образуват думи. Римата насърчава децата да експериментират, преди изобщо да могат да четат и пишат, забавлява и събира хората от различни поколения.

Пишеш много приказки, какви са преките ти наблюдения – спряха ли съвременните родители да четат приказки на своите деца?

Съвременните родители често не успяват да осъществят „топла“ връзка с децата си. Притиснати от битови проблеми, стрес и напрежение, устремени в покоряване на нови върхове или потънали в хедонистично ежедневие, нерядко абдикират от самата същност на родителството. Други възприемат прекалено либерални възпитателни стратегии, в които „пълната свобода“ се превръща в оправдание за извечно нехайство. Трети притискат децата твърде амбициозно към бързо втурване в големия свят. Като цяло имам усещането, че сме отдалечени от детския свят, защото той се различава коренно от днешните ценности, не се вписва в плановете на възрастните. Надявам се съвместното четене на приказки като споделено преживяване между дете и възрастен да помогне в тази посока. Изключително важно е да възстановим традицията да четем на децата си. Оказва се, че дори когато вече могат да се справят сами, така им помагаме да развият функционалната си грамотност, уменията да вникват в текста, да извличат информация, както и да мислят критично. Особено полезно е, когато възрастните включват допълнителни обяснения и коментари, за да ги научим да четат между редовете, да разбират неизказаното. Надеждата е в онази, също немалка част родители, които възпитават отговорно, с ум и сърце.

Хартиеният носител срещу съвременните технологии. Има ли такова противопоставяне при детската литература? Как може да бъде постигнат баланс между тези две категории?

За щастие, изобилието от детски издателства днес създава условия на пазара да се появяват все по-качествени, интригуващи и красиви детски книги. Радва ме смелостта на издателите да експериментират с нови теми, автори и форми. Изданията за най-малките би трябвало да бъдат предпочитани на хартия заради докосването, аромата, въздействието на картинките, цялостното преживяване на детето от досега с книгата. Не се натоварват очите и липсват разсейващите фактори от екрана – светлини, звуци, анимация. От друга страна, възможностите за интерактивност при електронните версии правят четенето по-ангажиращо по друг, различен начин. Интересни са хибридни форми, книгите с виртуална реалност, които съчетават предимствата на двете форми. Вероятно бъдещето е в тях. Извън дилемата „мишката срещу книжката“, последната ми книга „Приказки от вътрешното джобче“ бе повод да науча колко бързо нараства интересът към аудио книгите. Те са подходящи за всяка възраст и в определени ситуации, като например по време на пътуване, са незаменими. Вярвам, че смелите експерименти в различни посоки с времето ще създадат

огромно разнообразие, което по естествен път ще създаде баланс в интереса към хартиени, електронни и аудио форми.

Две от римуваните ти книги са свързани с буквите и препинателните знаци. Тук идва наболеният въпрос за грамотността на погроставащите. Кои са работещите начини за справяне с този проблем? Каква е функцията на детската литература за подобряване на грамотността?

„Букви фантастични с муцулки симпатични“ съдържа малки римувани приказки, посветени на всяка буква от азбуката, като текстът е наситен с нея. Книжката подхожда към изучаването им по лек и забавен начин, за да свикнат децата със звученето и изписването им. Подобен приказан, изгрови подход към сериозен училищен материал предлагат „Приказки за препинателните знаци“. И двете книжки нямат претенции „да преподават“, а работят през емоции, игри, ритъм. Свалят напрежението от очакваните уроци да бъдат трудни, сложни, неразбираеми. Може би учебните програми все още са дължници на децата в това отношение. Много уроци и текстове, които изучават, им звучат чуждо, неразбираемо, тежко, обезсърчават ги. Известни са резултатите от изследванията на PISA сред 15-годишните ученици в България. Повече от половината показват резултати под минималното ниво на грамотност, а огромна част са функционално неграмотни. Корените на проблема стоят още в семейството и неразбирането на родителите колко критично важно е четенето. В много домове липсват книги, децата растат сред екрани и устройства, не виждат четящи хора, никога не са посещавали книжарница или библиотека. За някои учебникът е първата книга, която държат в ръцете си. Ето защо е съвсем нормално днес кампаниите за насърчаване на детското четене да ангажират първо младите родители, чиято роля да въвеждат децата в света на книгите от ранна възраст е незаменима. По-късно идват усилията на учители, библиотекарите, автори, илюстратори, издатели, специализирани организации, които могат да бъдат обединени от една обща национална стратегия в тази посока. Тя би могла да включва много неща – ежедневни часове за четене в училище, библиотечни програми, безплатни книги, литературни конкурси, финансиране на специализирани издания, всичко, което признава детското четене като ключ към грамотността и успеха. Един приятен пример идва от Великобритания, където учебните програми включват поредица от книжки, специално написани за съответната възраст, които училището предоставя на родителя безплатно. Той ги чете и обсъжда с детето си у дома, а после описва дискусията в специална тетрадка, за да бъде продължена и обогатена от учителя. След като детето започне да чете само, избира книжки от библиотеката на класа, а тетрадката за дискусии се превръща в негов читателски дневник. Това е само една малка част от цялостна работеща програма за борба с неграмотността, която би могла да бъде разработена и приложена в България.

Въпросите зададе ВЛАДИСЛАВ ХРИСТОВ

Сан Хуан, Пуерто Рико
Час и четиресет и три минути по-рано
2023-та

Дейзи отключи малката метална кутия с името си – апартамент 2Б – и извади пощата си отвътре. Книжка с купони за местни магазини на евтина вестникарска хартия, седмичното писмо от баба ѝ, парфюмирано и написано на ръка върху лилава хартия, сякаш водеха викториански романс, и – да! – пликът, който чакаше цяла седмица. Заг нея входната врата на сградата издърнча в рамката си и госпожа Фернандес от 1А подаде глава от апартамента си. – О, Дейзи, нали не смяташ да излизаш в това време? Дейзи се обърна.

– Не, госпожо Ферн, не се притеснявайте! Ще си стоя вън, докато не свърши. Просто дойдох да си взема пощата – каза тя и размаха писмата като доказателство. – Добре, добре. Да се пазиш! – отвърна госпожа Фернандес и затвори вратата.

Ако имаше нещо, което Дейзи ценеше у съседката си, това бе приятелската ѝ лаконичност. Тя изкачи стъпалата до апартамента си през едно. Беше оставила вратата отворена. Не просто отключена, а широко отворена, понеже познаваше и седмината си съседи и никога от тях не беше крадец или престъпник. От горния етаж ухаеше на вкусно, вероятно от дома на господин Куривайлер. Сигурно гледаше да сътвори нещо с продуктите, които има в хладилника и във фризера, преди да спре токът и да се развалят. Тя се надяваше, че по-късно ще ѝ донесе купчинка пластмасови кутии или поне чиния, покрита с кухненско фолио. Затвори вратата, изрита джпанките си под холната масичка и седна на дивана, свила крака под себе си. Малката ѝ раница зееше отворена до нея и отвътре всеки момент щеше да се изсипе съдържанието на живота ѝ: портфейл, балсам за устни, резервни ластички за коса. Тя хвърли ключовете си отгоре и се намести върху възглавниците. Впери поглед в плика, без да се помръдне – взира се толкова дълго, че провери колко време е минало. Знаеше, че ако изчака Карлос, той ще намери начин да превърне този момент в церемония. Но репетицията му щеше да продължи още поне час, а честно казано, Дейзи нямаше толкова търпение. Пъкна пръста си под капачето на гърба на плика и го разкъса.

Двете ДНК изследвания вътре бяха от по няколко страници, сгънати на три. Тя пое дълбоко въздух, допускателно любопитството ѝ да пламне за миг, докато разтваряше страниците върху голите си колени. Часовникът над камината тиктакеше отчетливо в тишината на стаята и Дейзи усети, че сърцето ѝ се опитва да влезе в този ритъм, за да се успокои. Вместо това, когато недоумението взе връх, пулсът ѝ се изстреля в обратната посока. Тя взе да прелиства страниците, сякаш за да намери някакво друго обяснение, в което да има повече логика. Последният лист от тестето беше празен. Тя се върна пак отначало, после отгърна втората страница, третата, четвъртата. Всички бяха пълни с диаграми, графики и цветни карти, съвсем лесни за разчитане. И все пак Дейзи беше обърквана от данните.

– Стига бе! – възкликна тя на глас, спусна краката си на пода и седна като на тръни на ръба на дивана. – Това е пълен абсурд.

Поседна опипом към телефона си, все още вперила поглед в листовите в ръката си. Погледна към часовника отново и макар да знаеше, че Карлос е още на репетиция и звукът на телефона му е изключен, все пак му се обади. Гласовата поща се включи веднага и тя изстреля съобщението си след съответния сигнал. Погледът ѝ беше все така вперен в страниците пред нея и тя ги прочете още веднъж, вече по-внимателно. Телефонът, който още беше в ръката ѝ, започна да звъни и Дейзи вдигна, без дори да погледне кой е. – Карлос! – каза. – Няма да повярваш, това е пълна лудост. – Кой е Карлос? Гаджето ти ли?

Дейзи отмести телефона от ухото си. *Хм!*

– Здравей, Брандън – отвърна, много по-хладно. – С какво мога да ти помогна?

Чичо Бени, чичото на Дейзи, имаше десетина имота в Сан Хуан, които даваше под наем, и макар че собственият ѝ бизнес процъфтяваше от почти две години, тя все още управляваше няколко от имотите на чичо си в Кондаго. Харесваше ѝ да съветва хората като местна кофенета предлагат най-добрите менюта за обяд, кои плажове са

Говори ми за дома

най-спокойни през уикендите и в кои галерии се излагат творбите на най-актуалните художници от района. Преди Брандън и приятелите му да пристигнат, Дейзи купи красива кутия *алфохорес* от пекарната на Полна и я аранжира редом с пакет прясно смляно кафе *Яуконо* на кухненския плот. Като се изключат кошмарните гости, на които попадаха от време на време, тя наистина изпитваше удоволствие от допълнителната си работа.

Брандън бе дошъл преди около седмица заедно с четирима от братството, към което принадлежеше, и с полупразна бутилка текила. Носеха си и чашиците за шотове – дали от външи, или от летището, Дейзи нямаше как да знае. Предложиха ѝ да удари и тя един шот, после направо ѝ сипаха, въпреки че им отказа три пъти, а след това започнаха да подмятат недотам дискретни коментари за त्याлото ѝ, докато тя показваше на Брандън как работят електронните ключалки и алармената система. Никога не се бе чувствала толкова облекчена да приключи настаняването на гости.

Не беше говорила с тях до преди два дни, когато им се обади, за да ги уведоми, че предупрежденията за буря са станали сериозни, че туристите напускат острова, поплашени от лошото време, и че ако искат да хванат някой полет, трябва да действат незабавно. Брандън заяви, че са подготвени.

– Ние сме от крайбрежието на Мексиканския залив, сладурче. Не ни е страх от малко вятър.

Малко вятър. Тя затвори за миг очи в опит да преглътне мехурчето гняв, което се надигаше в нея, кипнало заради глупавата му арогантност.

– Нали сте наясно, че токът ще спре при всички положения – каза тя. – Няма да има климатик.

– Да не мислиш, че сме свикнали на климатик долу в мочурището? – разсмя се той. – Стига да имаме бира и *Доритос*, всичко ни е наред!

Дни наред метеоролозите на острова си служеха с най-катастрофичните изрази в речника си и хората ги слушаха по телевизията, но слушаха и съседите си, песента на птиците, която стана тревожна, преди да утихне съвсем, болките в ставите – надежден вестител във времена като тези. Събираха информация с всичките си сетива от тези източници и от още много други, а след това, вече запознали се с подробностите, започнаха да се подготвят. Купиха батерии и бутилирана вода, изтеглиха пари от банкоматите, напълниха хладилните си чанти за пикник с лед и заредиха мобилните си телефони. В този час навсякъде в Пуерториканския архипелаг единственото, което оставаше, бе хората да затворят противоугаранните си капаци под напора на усилващия се вятър и зеленикавия купол на небето. Бурята идеше с мощен порив.

Но ето че Брандън отново звънна по телефона. И да бе размислил, вече беше късно. Дейзи усети как предишното ѝ външение и объркване отстъпват, за да направят място на глупостите, с които предстоеше да я залее. Отиде до прозореца и впери поглед в зеленикавостите небе с цвят на сурова глина.

– Виж, в крайна сметка решихме да се ометем – каза Брандън.

Дейзи се сепна.

– Чакай, какви ги говориш? – отвърна, почти прималаяла от почуда. – Поглеждал ли си навън през прозореца? Вече е прекалено късно да ходите където и да било.

– Да, ама не искаме да рискуваме, махаме се. Ние сме от Залива. Научени сме, че с времето шега не бица. И можем да разпознаем буря от пръв поглед, а тая ще удари здравата. Дейзи опря ръка на топлото стъкло пред себе си и се загледа в очертанията на дланта си, които се открояваха ясно на фона на тревожния цвят на небето.

– Летището въобще отворено ли е? – попита.

– Да, мисля, че хващаме последния полет за Маями – отвърна Брандън. – Но ще трябва да се прекачваме два пъти, мамка му. Представяш ли си?

Един от приятелите му се оригна шумно, а после Дейзи чу женски глас.

– Господине, моля да прекратите разговора веднага.

– Ама вие в самолета ли сте вече?! – възкликна Дейзи и чу тревогата в гласа си.

– Да. Трябва да затварям – каза той. – Тая тука се газира, че съм на телефона.

– Чакай! – спря го Дейзи. – Прибрахте ли всичко от балкона, както ви помолах? Спуснахте ли предпазните щори?

Навън имаше пълен комплект гражданско оборудване. Празна хладилна чанта, чадър, четири съваеми стола. Газов зрил с резервна бутилка газ. Имаше и дръвче – хибискус в тежка саксия, идеален снаряд, ако полети във въздуха. Ако някой от тези предмети изхвърчеше от четиринайсетия етаж, можеше да убие човек.

Брандън сложи длан върху говорителя, но тя го чу как пита приятелите си дали някой от тях е направил тези толкова прости неща. Последва смях.

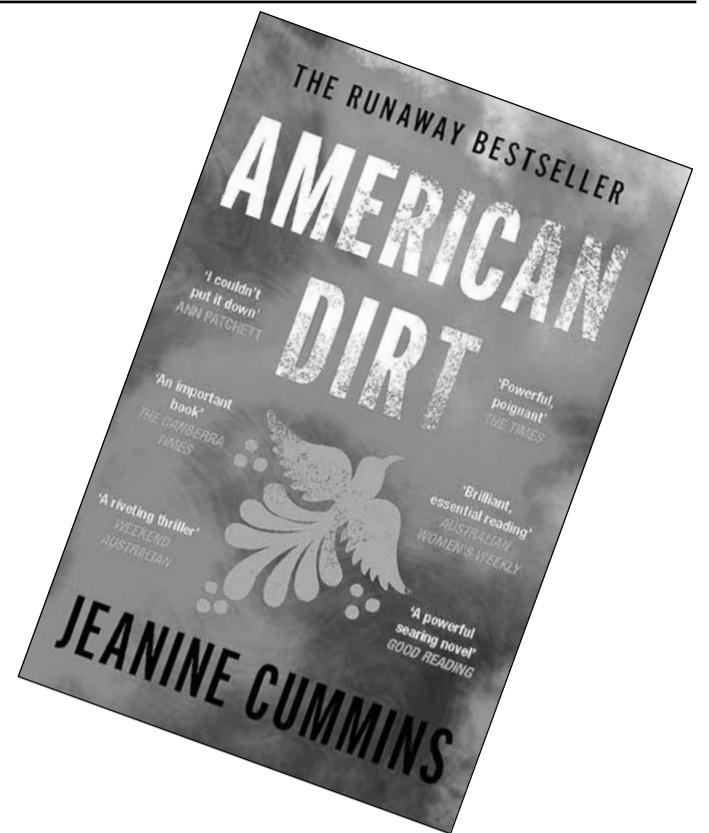
– Аз се сетих да взема рома! – заяви един от тъпаците.

– Господине, трябва да превключите телефона си на полетен режим – настоя стюардесата. – Незабавно.

Чу се просто клик.

И тревогата на Дейзи, напращива като шум в ушите, която задушаваше всичко останало.

– По дяволите! – изруга тя и излезе през плъзгащата се врата на балкона, за да огледа небето, което тегнеше

ниско и променяше цвета си в нещо средно между мораво и зелено, като зарастваща синина. Знаеше, че няма друг избор. Трябваше да отиде.

Още не беше завляло, но гърбът се усещаше в тежката атмосфера, във вятъра, който се вихреше на талази по опразващите се улици. Изобщо не беше време да излиза навън с тротинетката, направо си беше безумие. Във въздуха се носеше някакво напрежение, пукот като от заряд, мирушеше на пръст и на метал. Горещ на балкона вятърът свистеше в косата ѝ и от опашката ѝ се изплъзна кичур. Още нямаше светкавици, но всеки момент щеше да загърми. Отиването и връщането щеше да ѝ отнеме половин час. Ако междувременно настанеше някакъв ужас, можеше просто да остане в другия апартамент. За десет минути щеше да е там. Дори за осем, ако кара бързо. Свали и заключи предпазната щора, грабна раницата си, натъпка нещата си вътре, увери се, че е взела ключовете, завърза здраво маратонките си и излезе.

Навън вятърът вече се беше усилил допотокова, че светофарите се поклащаха на жиците си. Общественият тротинетки бяха събрани и прибрани в складовете или където там стояха, когато не бяха разхвърляни по улиците. Дейзи отиде да вземе своята от навеса в състиящата се тъма. Тротинетката я приветства с електронен звук, щом стъпи отгоре ѝ. Фарът примизна веднъж и освети горещия асфалт пред нея. Тя шракна подбранника на каската си и пристегна малката раница на раменете си, като се увери, че светлоотразителната лента не е покрита и се вижда ясно на гърба ѝ. После натисна бутона на ускорителя, свърна плавно във велоалеята и набра скорост, заобикаляйки умело трите дупки до съседната улица.

Когато дойде тук преди две години, изпитваше ужас от тротинетките. Гледаше ги как се шумуват и се промъкват през трафика, карани от хора, вечно без каски, често по джпанки, с небрежно праметната плажна чанта през рамо и слънчеви очила да ги пазят от насекомите. Хора, които май никога не даваха мигач и рядко спираха на червен светофар.

Обожаваше да пази равновесие върху тротинетката с ръка едновременно на ускорителя и на спирачката. Харесваше ѝ разумната скорост, лекотата на придвижване, бързината, с която се изнизваха пресечките под колелата ѝ. Усещането беше почти като при ходене, но без усилието, и това ѝ допаднаше. Долавяше изблещици на смях и тътена от басите на регетона, докато летеше умерено по улиците. Мъжът, който работеше на щанда за сокове, започна да ѝ подвиква за поздрав всеки път, когато минаваше покрай него. И понякога тя му отговаряше.

Дейзи не беше безстрашна по природа и го знаеше, затова се насилваше да прави страшни неща. Като водотърсач, надарен с гадателски способности, имаше вроденото чувство, че страхът е там, където е скрито хубавото. Знаеше, че ако се вслуша в тревожната боязън на त्याлото си и се изправи лице в лице с нея, вместо да бяга, често бица възнаградена. Естествено, имаше и изключения (тъмни улочки, съмнителни мъже, каране на тротинетка в ураган), но тя умееше да ги различава и се научи да превърща здравословния страх в стимул. Точно така се беше озовала тук на двадесет години, далеч от майка си и братята си, далеч от дома си на източното крайбрежие, далеч от колежа на Лонг Айленд, в който трябваше да учи, и от предсказуемия, подреден живот, който се очакваше от нея. Вместо това пое риска да дойде тук, защото искаше смелостта да е нещо осезаемо, нещо живо вътре в нея, семеце, което да погълне и то да пусне корени и да разцъфне в нея. Вятърът насреща ѝ се ускоряваше.

Заплахата се появи в периферното ѝ зрение като нарастващ силует, бърза и ненаситна сянка, непонятна за сетивата, която се носеше в тъмнината към нея черна и тиха. Кола с изключени фарове. Безшумна и бърза. Дейзи обаче се виждаше – светлите ѝ дрехи, тротинетката, фарът,

светлоотразителната лента! Дори още не беше излязла на платното, нямаше никаква логика колата да връхлети върху нея тук, до бордюра, нито да ускорява насреща ѝ, както изглеждаше. Но Дейзи не можеше да помръдне. Видя се от високо, неподвижна, скована от паника. Впрегна волята си, за да избяга, но не последва нищо. Само писък, когато пусна кормилото и вдигна безпомощно ръце пред лицето си, сякаш можеше да спре с тях връхлещата кола. Ужасът не изглежда както човек си го представя. Не е чудовище с остри зъби и нокти, което се спуска отгоре ти с писъци и кървав гъх. Истинският ужас е да влезеш в стая, където си живял сам в продължение на четиресет години, и да установиш, че столът ти не е точно така, както си го оставил. Ужасът е в най-незначителната подробност, в нещо дребно, което просто не се връзва: кола

там, където не би следвало да бъде. Миг преди удара Дейзи разбра, че някои хора не са толкова философски настроени към смъртта, колкото очакват. Не правят задълбочена равностметка на най-забележителните моменти от живота си, не виждат като на лента низ от проблясащи образи, не слагат на кантар любовта и съжалението. Понякога в мига точно преди катастрофата единствената мисъл, която минава през ума на човек, е: *О, боже. Умирам.*

*****

Дъждът се изля като из ведро. Не извести началото си с издъннически капки, а се събра в тъмна и мощна стена, която нахлу стремглаво в града като по команда, както често се случваше на този остров, за да се изсипе с грохот по улиците и върху проснатото тяло на Дейзи, което

лежеше неестествено под напора на пороя с един крак, праметнат върху оградата, и блуза, чийто кремав цвят бързо се променяше от пръските кална вода. Колата също беше спряла под неестествен ъгъл, единият ѝ фар беше проработил и мъждукаше през талазите гъжд, а шофьорът се бе отпуснал напред върху виещия клаксон. Движеха ли се гърдите на Дейзи от несломимото усилие на дишането? Потрпваха ли толите ѝ пръсти по повърхността на локвата, която вече се образуваше около нея? Беше твърде тъмно, за да се каже.

Превод от английски: **ИРЕНА АЛЕКСИЕВА**

Книгата предстои да излезе през месец май с логото на изд. ICU

РАЗКАЗ

Макс Ауб

Макс Ауб (1903–1972) е испано-мексикански писател, драматург и есеист, една от значимите фигури на испаноезичната литература на XX век. Роден в Париж в семейство с немско-френско-еврейски произход, израства в Испания и се свързва с интелектуалните среди около Втората испанска република. След поражението на републиканците в Испанската гражданска война емигрира в Мексико, където прекарва по-голямата част от живота си. Ауб е автор на романи, разкази, театрални пиеси и критика. Най-известният му проект е романоциклът „Лабиринтът на магията“, посветен на Испанската гражданска война. Творчеството му се отличава с експериментална форма и документална чувствителност.

Моят праядо Гилермо неволно си заби една костница от риба във венеца, точно между кучешкия зъб и първия предкътник. Нищо и никаква костница от пъстърва, тънка като първите бели коси на моята прабаба Мария, която се гордееше със своите пухкави бели коси. Убоденото място се възпали. Не беше нещо болезнено: усещането беше неопределено, но постоянно; пробожданията се прокрадваха чак до ушната мида, където болката се разсейваше. Най-много го болеше при дясната ноздра – лека, досадна, дремеща болка, достатъчна да гразни и да ядосва, навярно заради неспособността да се стигне до по-остро страдание. Той стенеше вътрешно, понеже се налагаше да става по-рано, и броеше часовете сън, които болката му открадваше. Успокоителното, което неговата леля Виртудес му предписа, му позволяваше да поспи само няколко часа. Буваше и можеше да глътне на един залък светла, без да гъвче, и то само заради един резец, който се отплесваше като никога.

Нервността го накара да запали свещ и да стане. Щом го чу, кучето изля и жена му запита в просънница:

– Какво има?

– Нищо, нищо, заспивай.

Умираще да се сбие с някого! Отиде в тоалетната и се погледна в огледалото, сложи си превръзката за мустаци, ако можеше да му послужи за нещо, и няколко капки в носа, въпреки че те му бяха предписани от Родриго срещу катар и дядо Гилермо добре знаеше, че за нищо няма да му послужат. Удари с юмрук стената и си нарани кокалчетата. Кой дявол го накара да си забие тази костница? Проклетата пъстърва! Защо яде риба онзи ден? Дори и петък не беше. Не можеше ли Мануела или Мария да приготвят друго ястие? Защо му поднесе точно това парче? Защо раздели парченцето по този начин, тъй че да срецне челостта му точно в тази точка? Защо задържа езика в такова положение, че да се случи подобна злополука? Защо избочи Мануела, готвачката, трябваше да купува тази риба? Не можеше ли да избере друга? Ако вместо пъстървата беше купила сьомга, която е почти от същото семейство... Или ако Хоакин, рибарят, беше избрал друга риба, а не пъстървата... Или ако Мария, вместо да му поднесе това парче, му беше сипала опашката... Или ако рибарят – рибар трябваше да има, защото все някой трябваше да улови тази риба – не беше уловил точно тази риба, а друга? Рибарят да върви по... И онзи, който разпределя рибата, и онзи, който я продава на едро на прекупвача! Кой избочи я избра? Ако рибарят се беше разположил един метър по-надясно или по-наляво и беше уловил друга риба? Ако беше влязъл в реката десет метра по-нагоре или по-надолу по течението и тази окаяна пъстърва не беше кльвнала, ако той не я беше продал в склада, ако складът не я беше продал на продавача от рибарския магазин, ако Хоакин не я беше избрал, поне да беше Мануела, но ако все пак тя не я беше поднесла... Тогава той нямаше да си забие костницата между десния кучешки зъб и предкътника – той, който твърдеше, че никога не го е болял зъб... Даже нямаше нужда рибарят да се мести от мястото, което е избрал. Беше достатъчно да запрати плувката в противоположната посока и ако можеше, да я

Костицата между зъбите

хвърли по-надалече или по-наблизо... Ако родителите на рибаря не се бяха запознали – нещо пределно лесно! – нямаше да се оженят и нямаше да има рибар. Нямаше да има и кой да хване проклетата пъстърва, нито Хоакин щеше победоносно да я забие и да я подаде на Мануела с думите: „Тази е наистина добра!“, нямаше готвачката да я приготви толкова вкусна, нито пък той щеше да си забие тази глупава костница.

Измежду милионите яйца от хвърления хайвер, защо трябваше да се разбие тъкмо това? Има пъстърви, които умират по време на миграциите – защо трябваше някой да улавя тъкмо тази? Не можеше ли да си стои мирно и тихо в своята бърлога? Защо трябваше да бъде по-лакома от другите и да се хвърли към мухата, която служеше за стръв? Така най-вероятно са я уловили с въдицата или е била лековерна пъстърва, която се е оставила да я хванат с ръце – защо обаче не е била по-лека и не се е изплъзнала, докато е можела?

Нищо не става както трябва. Това, което ни навежда на противоположната мисъл, е да не гледаме отблизо. На кого му е хрумнало да има пъстърви за вечеря? На Мария или на Мануела? Мария щеше да приготви някое блюдо, без да определи семейството на рибата. Ами ако е била привлечена тъкмо от семейството? Дали Мануела е решила, че рибите са хубави, или продавачът ги е препоръчал? Колко обстоятелства само са предопределили пъстървите да стигнат до блюдото! Какъв чуден куп случайности са се наредили, за да избере не Хоакин, а Мануела тъкмо тази пъстърва! Каква беше вероятността да се спре тъкмо на тази и да му я поднесе? Каква беше вероятността го да раздели парчето и да поднесе част от него към устата си тъкмо под този ъгъл, под който е нужно на костницата да се забие? „Така е било писано“, въртеше се в съзнанието на моя праядо, но прилежанието му го пазеше от подобни пориви. След като всичко е оставено на произвола, да се прилагат закони е глупост! Триумф на свободната воля: всичко е находка, удар, късмет, полука или случай, непредвидена проява или инцидент. Колкото и да си отваряме очите на четири, вървим слепешката. Ех, само да се беше възрял и да беше различил костницата, преди да поднесе хапката към устата си... Лошото ни споли само и единствено когато не гледаме. Откъде накъде ще е така? Абсурдно е, че толкова много хора вярват, че всичко е „писано“! Ако беше така, защо да се живее? Не, всичко е преходно, непредвидено, случайно. Няма смисъл да се мисли. Ако беше преглътнал хапката малко по-рано, малко по-късно, малко по-бързо, малко по-бавно, като това несъмнено зависеше от предходните хапки, от момента, в който свърши супата, от момента, в който Берта поднесе рибата, от часа, в който седнаха на масата и в крайна сметка от минутите, с които Хулиан закъсня, когато се прощаваше. Хулиан виновен ли е? Не, най-много Енрике, за когото споменавах – говореха за него и за икономическите трудности заради тесногърдието на онзи безхарактерен спекулант Сантьяго Роблес.

Упоритата и глуха болка не стихваше и беше достатъчна, за да му попречи да спи, извиваше се в спирала през отвора на носа, изкачваше се, пробягваше по венеца, за да се разплиска в ухото. Как можеш да предпологам, че ще си забия кост? Да го приемем за свършен факт, но защо се възпали? Дали не е защото там е имало от нужните микроби, специализирани в образуването на зной? Каква е била причината обаче да се съчетаят обстоятелствата за това тъжно следствие? Праядо ми се върна в леглото, без да духне свещта, и се зави с крайчеца на одеялото, за да види дали топлината на гъх, спрян от одеялото, ще доведе до някакво облекчение. Нищо лошо... Ако рибарят беше хвърлил въдицата един метър по-нагоре, нямаше да улови тази пъстърва. Виждаше брега, бистрите води, преброените гървета, ливадите, близките планини. Ако родителите на рибаря не се бяха запознали, рибарят нямаше да се роди, ако не се беше родил неговият дядо или баба му... Ако пъстървата майка беше хвърлила хайвера си в друг вир, ако друга пъстърва, защото сред тях има по-стръвни, се беше нахранила с хайвера... Моите родители се запознаха, макар че можеха и да не правят това – мислеше си моят праядо – и техните течности можеха да се смесят по друг начин. Ама че своеволие! Голямото своеволие на костницата от пъстърва, спуснала се върху нищо неподозиращия ми венец. Какви приумици на Природата! Всъщност сме направени

Макс Ауб

от случайност, стремглавост, прищявка. Човекът е отзвук на прищявката (праядо ми не беше лишен от находчивост). Приумици, не неочаквана случка, защото не може да се предугади със сигурност. Както и болката, която сега ненадейно може да спре да се обажда, както и скупчването на всичко съществуващо, неспирно и произволно обстрелвано от случайностите. Смел порив! Щастливи са миналите времена, защото са единствените, които имат майка! Вечера устата не ме болеше: това е сигурно, точно, вярно. Би трябвало да се живее единствено в миналото (праядо ми беше консерватор) и да не се мърда от там. Останалото е подигравка, липса на сериозност, впечатление, сляп ход, анархизъм и всяко поемане на гъх е бомба. Как е възможно един сериозен човек да бъде изложен на толкова много случайност и непоследователност! Няма как, освен ако непоследователността е следствие от следствието, което не се избира в една подредена човешка глава. Но ако се стиги по преживяното, няма подгребва, затова е и споменатото: чист анархизъм. Дотам я докарахме! Как може да се има доверие на стълбовите на обществото, ако всичко зависи от ъгъла, под който езикът избутва парче риба? За какво изобици ми беше притрябвало това парче? Можеш да го оставя, понеже не бях гладен. Лакомията, смъртния гъх. Рибата се разваля откъм опашката. Няма как да ѝ приседне. Човекът е този, на когото му присяда. Каква проста мисъл! Няма спор: боли ме ноздрата... Дребна болка, която те бодва и предизвиква безсъние, присъствие, чисто настояще, без минало, ето го, на една ръка разстояние, малко по-навътре... Бабата на рибаря, да, ако бабата на рибаря не се беше запознала с дядо му... Нещо повече, ако се върнем по-назад, още по-назад. Моят дядо се озова при голяма бряг и реброто на Адам, първородния рибар. Да, той беше истинският виновник. Ето я отпред, голямата стена на плача, в която можеш да си чушиш главата – единственото средство, което помага при болка във венеца. Трябва да го победи, да победи себе си, да забрави. Протегна дясната си ръка и погали батистената нощница на моята прабаба Мария. Това обаче вече е историята за раждането на дядо ми Федерико – първия, който прекоси с плуване Ламанша, така че от привързаност към почтеното име на семейството ще може да се запази в тайна случилото се.

Превод от испански: **НИКОЛАЙ ТОДОРОВ**

Хао Дзинфан

Хао Дзинфан (郝景芳) е родена на 27 юли 1984 г. в Туенгзин. Завършва физика, а впоследствие придобива докторска степен по икономика и мениджмънт в Цинхуа, един от най-престижните университети в Китай. Благодарение на работата ѝ като икономист към Фондацията за изследване на развитието на Китай Хао Дзинфан успява да посети множество градове и села и да разговаря с хора от различни прослойки на обществото, което послужва като отправна точка за творчеството ѝ. През 2016 г. с „Пречупване по пекински“ Хао Дзинфан става първата китайка, която печели наградата „Юго“ за най-добра научнофантастична повест. Въпреки научнофантастичните елементи, които вливат в картината на дистопичния Китай от илюзорното бъдеще, Хао Дзинфан описва дълбоко присъстващи в реалността социални проблеми, които са валидни за Китай, а и за останалия свят в настоящето. Градът Пекин е пространствено и времево сегментиран на три неравномерно разпределени части. Едната част от гражданите се разполагаат удобно, работят по желание и не осъзнават, че дори дневната светлина не е нещо, което се полага на всеки, а другата – пречупени от мизерия, глад и тъмнина, се борят да намерят смисъл и в най-гребните радости.

Другите двама юноши не проявиха интерес към разговора и продължиха да се тълчат с нудли. Сяо¹ Ли унило ги наблюдаваше, но погледът му сякаш беше отправен към нещо далеч отвъд тях.

Стомахът на Лао² Дао изръмжа от глад. Побърза да отмести очи, но вече беше късно, усещането обгърна и разтърси тялото му – стомахът му се превърна в бездна. Вече от един месец пропускаше закуската. Едно хранене излизаше около 100 юана, това правеше 3000 юана на месец. За една година ще е спестил колкото да плати детската градина на Тан-тан за два месеца. Забеляза бавно задаващите се коли на Чистачите. Ако Пън Ли не се върнеше скоро, щеше да се наложи Лао Дао да преосмисли плана, а това щеше да усложни нещата, но времето не чака никого, трябваше да действа. Викове на жената до него, която приканваше минавачите да си купят хинап, от време на време прекъсваше потока на мисълта му, а силният ѝ глас сякаш пронизваше главата му с меч. Сергиите в дъното на пешеходната улица се заприбираха и тълпата се разотиде внезапно като риби в размътен с пръчка гъол. Никой не искаше да се пречка на Чистачите. Сергиите бяха по-бавни и колите търпеливо ги изчакваха. По принцип пешеходната улица беше само за пешеходци, но това не се отнасяше за Чистачите – изостанеше ли някой, щеше да бъде принудително прибран. В този момент се появи Пън Ли. Вървеше спокойно, ризата му беше разкопчана, бърникаше си с клечка между зъбите и току изпускате по някоя доволна оригня. Надхвърлил 60-те, Пън Ли беше станал небрежен по отношение на външния си вид. Бузите му бяха увиснали като на шар пей, изкривявайки лицето му във вечно недоволна гримаса. Ако човек не го беше виждал на младни, щеше да реши, че е някой лишен от амбиция безделник, който знае само да яде и да пие, ала Лао Дао още от малък беше чувал истории за него от баща си. Лао Дао пристъпи към него. Щом го забеляза, Пън Ли тръгна да го поздравява, но Лао Дао го прекъсна с думите: – Нямам време за обяснения. Кажу ми как да стигна до Първи сегмент.

Пън Ли се сепна. От десет години не беше чувал за Първи сегмент. Неволно счути клечката за зъби между пръстите си. Известно време остана безмълвен, видя, че Лао Дао действително припираше, и чак тогава го прикани с жест да се качат в апартамента му.

– У нас ще говорим. Оттам тръгваш. Зад тях Чистачите постепенно приближаваха, като по пътя си смитаха хората обратно в домовете им, както есенният вятър отвява окапалите листа. – Прибирайте се! Прибирайте се! Смяната ще започне всеки момент! – провикна се някой откъм колите. Пън Ли поведе Лао Дао към тях. Влязоха вътре. Малкият му едностранен апартамент не се отличаваше по нищо от другите социални жилища – пространство от шест

Пречупване по пекински

квadratни метра, тоалетна, кът за готвене, маса, стол и капсулно легло с шкафче под него за грехи и други вещи. По стените имаше следи от влага и отпечатъци от обувки. Липсваха всякакви екстри, с изключение на няколкото накриво забити закачалки, на които висяха якета и панталони. Пън Ли свали всички грехи и кърпи от стените и ги натъпка в най-близкия шкаф. По време на Смяната нищо не можеше да виси. Преди и Лао Дао беше живял в такъв тип социално жилище и познатата обстановка го изпълни с носталгия.

– Ако не ми кажеш защо, няма да ти помогна – погледна го в очите Пън Ли.

5:30. Оставаше му половин час.

Лао Дао му разказа набързо нещата – от намирането на бутилката с бележката, промъкването му в улея за боклук, възложеното му във Втори сегмент поръчение до сегашния момент. Нямахме време да се впуска в детайли, трябваше да тръгне възможно най-скоро.

– Крил си се в улея за боклук? Бил си във Втори сегмент? – Пън Ли набърчи вежди. – Ще трябва да киснеш там 24 часа.

– 200 хиляди юана. И цяла седмица да кисна, пак си струва.

– Толкова ли си я закъсал?

Лао Дао мълча известно време, преди да отговори:

– Тан-тан ще тръгне на детска градина след малко повече от година. Нямам време.

Когато беше отишъл да поразпита в детската градина, Лао Дао истински се шокира. За да запишат децата

си в малко по-прилично заведение, родителите се бяха наредили пред входа

два дни по-рано, понесли със себе си спални чували, като се

редуваха – единият седеше на пост и чакаше, за

може другият да хапне и да отиде до

тоалетна. И така повече от 40 часа,

без да имат гаранция, че

накрая ще се вредят.

Предните места отдавна бяха

изкупени и на смачкалите

се от чакане майки и

бащи им бяха подхвърлени

огризките. Такава беше ситуацията

при шо-годе добрите детски градини. Вече

за влизане в наистина по-добра такава – парите

определят възможностите. Първоначално Лао Дао не беше

таил кой знае какви амбиции, но когато Тан-тан навърши година и

половина, тя захаресва музиката и всеки път, шом дочуеше някоя мелодия от улицата, лицето ѝ

засияваше и тя се разкъриваше в такт с ритъма. В тези моменти изглеждаше особено красива. Лао Дао

беше напълно безсилен пред гледката, сякаш заслепен от многобройните прожектори на сцената. Каквото и да му

струваше, той беше решен да изпрати Тан-тан в детска градина, в която се изучават музика и танци.

Пън Ли съблече връхната си греха и заобяснява на Лао Дао как да стигне до Първи сегмент, докато същевременно си миеше лицето. Понеже водата щеше да свърши

всеки момент и струята вече беше много отслабнала, „миенето“ се състоеше в небрежно плакнене с вода. Пън Ли

откачи от стената зацапана кърпа, поизбърса се с нея и я натъпка в някакъв шкаф. Влажната му коса лъцеше

сякаш бе мазна.

– Ама ти наистина искаш да се затриеш – каза Пън Ли.

– Отгоре на всичко и не ти е родна дъщеря, заслужава ли си?

– Нямам време за това. Просто ми кажи как да стигна – отвърна Лао Дао.

– Нали разбираш, че ако те хванат, не само че ще те глобят, ами и ще те държат затворен с месеци – въздъхна Пън Ли.

– Ти нали си ходил много пъти?

– Само четири, на петия ме хванаха.

– Стигат. Ако успея да отида четири пъти, и да ме хванат един път, все тая.

Поръчителят искаше Лао Дао да предаде писмо в Първи сегмент. Ако успееше, щеше да вземе 100 000 юана, а

ако върнеше отговор – 200 000. Това не беше фатално нарушение на правилата. Стига маршрутът и подходът му да бяха правилни, нямаше голям шанс да го заловят, а парите си бяха съвсем истински. Нямахше причина да откаже.

Той знаеше, че и Пън Ли като млад, само и само да припечели някой и друг юан, няколко пъти се е промъквал в Първи сегмент да контрабандира алкохол и цигари. 5:45. Време беше.

Пън Ли пак въздъхна. Нямахше смисъл да го разубеждава. Той вече беше на години и гледаше по друг начин на нещата, но осъзнаваше, че на 50 години беше същият като Лао Дао.

Тогава не му пукаше дали ще лежи в затвора, или нещо друго. Дори да изядеше някой тупаник, парите си струваха. Стига да не пропееше къде са парите, все никак можеше да отърве кожата. Ченгетата от Бюрото за сигурност просто си вършеха работата. Той заведе Лао Дао до прозореца и му посочи една сенчеста уличка – Слез отпук по водосточната тръба. Доу под филца сложих навремето едни стъпала – ако се движииш по тях достатъчно прилепен за стената, ще избегнеш камерите. Оттам върви по сенките, докато не стигнеш до ръба. Трябва да можеш да напиаш и видиш процена. Тръгни по него на север. Загължително на север. При никакви обстоятелства не се отклонявай.

Пън Ли му обясни как да премине през

обръщащата се земя по време на

Смяната. Трябваше да се засили

откъм надигащата се страна

и да се прехвърли върху

напречното сечение,

след петдесетина

метра да се хване

за другата страна

на обръщащата

се земя. След

като я изкачи,

трябваше

да поеме на

изток, там

щеше да има

едни храсти,

където да се хване

и скрие,

докато се

затваря

земята.

Пън Ли още

не беше

приключил с

обясненията,

когато Лао

Дао вече се

беше проврял

наполовина през

прозореца и се

готвеше да слезе.

Пън Ли му

помогна да излезе,

придържайки го,

докато нагласи крака си

на стъпалото, след което

внезапно спря:

– Сигурно не искаш да чуеш

точно това, но най-добре се откажи.

Там навярно е като рай. Ако отидеш,

само ще осъзнаеш колко ти е скапан животът.

Ще се откаеш.

Лао Дао затърси с крак следващото стъпало. Още се

държеше за първаза на прозореца.

– Нищо – отвърна той леко задъхан. – И да не ходя, пак

знам колко ми е скапан животът.

– Пази се – каза накрая Пън Ли.

Лао Дао бързо се насочи в указаната посока. Стъпалата

бяха много удобни. Погледна към Пън Ли – останал

на прозореца, той запали една цигара, всмука набързо

няколко пъти и я загаси. За момент се провеси през

прозореца, сякаш искаше да каже нещо, но в крайна

сметка се отказа, прибра се и затвори прозореца.

Виждаше се само мъждеещата отвътре светлина.

Лао Дао знаеше, че минута преди Смяната, заедно с

милионите други жители на града, Пън Ли щеше да влезе

в капсулното легло, в което по график се освобождаваше

сънотворен газ, и щеше да потъне в дълбок сън – тялото

му щеше да последва хода на обръщащия се свят, без

умът му да го съзнава – и така в продължение на 40 часа,

докато не отвори отново очи вечерта на следващия ден.

Пън Ли вече беше стар. Най-накрая беше станал същият

като останалите 50 милиона души на този свят.

Превог от кутайску: НИКОЛЕТА ДЖИНГАРОВА

¹ 小 „сяо“ – обръщение към по-млади хора. – Б. пр.

² 老 „лао“ – обръщение към по-възрастни хора. – Б. пр.

Череши зреят върху нар

Снимка Майкъл Кена

Ли Ър (李洱) е съвременен китайски писател, роден в Хънан през 1966 г. – годината, когато започва Културната революция. Най-известен е с романа си „Брат Ин У“ (应物兄), който спечели 10-ата литературна награда „Мао Дун“ (茅盾文学奖) през 2019 г., една от най-престижните литературни награди в Китай. В момента е председател на Пекинската асоциация на писателите и преподавател в Института по литература на Пекинския университет, а също така и заместник главен редактор на списание „Манюен“ (莽原) и директор на изследователския отдел на Музея за съвременна китайска литература. През 2002 г. е публикуван романът му „Колоратура“ (花腔), който изследва съдбата на индивида в съвременен Китай и проблематичното търсене на „историческа истина“. През 2005 г. книгата е номинирана за 6-ата литературна награда „Мао Дун“.

В своите книги Ли Ър разглежда различни социални проблеми като политиката за едно дете, предизвикателствата пред съвременните тийнейджъри и др., като изследва как личната съдба се преплита с историческите катаклизми, а историята и реалността не са просто суха документалистика, а са пречупени през призмата на обикновения човек. Това, което за мен е впечатляващо в писането на Ли Ър, е сериозността на темите на произведението му, но същевременно и страхотното и тънко чувство за хумор. Той е едновременно задълбочен, конкретен, но и колоритен и забавен. Автор като Ли Ър заслужава вниманието ни заради искрения си език и загриженост към човешката душа, заради това, че не остава безучастен и безмълвен пред актуалните проблеми на обществото.

Романът „Череши зреят върху нар“ (石榴树上结樱桃) разказва за изборите за селски кмет в едно китайско село в началото на XXI век. Главната героиня, Кун Фанхуа – единствената жена кмет в района, се стреми към преизбиране, но кампанията ѝ е разтърсена от скандал, свързан с политиката за семейно планиране и изчезването на една бременна жена. В хода на събитията се разкриват интриги, предателства и борба за власт в селската общност. Романът показва сложните социални и морални противоречия на съвременния селски Китай на фона на модернизацията и глобализацията.

КГ

След сеитбата полето беше като обръсната глава – свежо и някак необичайно. Кръстът на Кун Фанхуа също се държеше необичайно. Беше схващане, примесено с малко изтръпване, като след родилна почивка¹. Но какво можеше да се направи? Макар да беше кмет на селото, вкъщи нямаше кой друг да върши полската работа. Мъжът ѝ Джан Диендзюн беше дошъл в село Гуанджуан като заврян зет и сега работеше в една обувна фабрика в покрайнините на Шънджън. Беше техник и имаше около десет подчинени. Той самият твърдеше, че „гради кариера“ там. А как би могло да се сравнява „граденето на кариера“ със сеитбата? И съответно в разгара на селскостопанската работа той никога не се прибираще.

Миналата година не беше сметнал правилно, та се върна вкъщи с ден по-рано и му се наложи да отиде на полето, поработи половината ден и се прибра, защото хемороидите го заболяли. Преди няколко гена Фанхуа получи обаждане от него, а това той да се обади по собствено желание, означаваше, че още си спомня, че има семейство. Фанхуа го попита кога си идва. Понечи да му каже, че приближават селските избори, искаше ѝ се да се прибере, да ѝ помогне, да ѝ спечели някой и друг глас, да ѝ напише предизборна реч – миналия път точно той я беше измислил. В гимназията на Диендзюн много му се получаваша съчиненията – върху неговия лист поаленелите от слънцето облаци се превръщаха в небесен дворец. Добрата стомана трябва да се използва за острието на меч – ето че дойде и неговото време. Само че тя още не се беше доизказала и той пак зарздравя за хемороидите. Диендзюн ѝ разказа, че във фабриката сега подготвяли товар за Хонконг и Тайван и не можело да си позволят и най-малката небрежност, всички другари били много заети, толкова заети, че ги заболяли хемороидите и им текла кръв. Думата „другари“ той произнесе на кантонски, което звучеше като думата бройлер на путунхуа², а като каза Тайван, пак мина на

¹ Родилната почивка (坐月子) е традиционен китайски обичай, при който жената си почива и се възстановява след раждането. Продължава около месец и включва специална диета и различни ограничения по отношение на действията на родилката като качване на стълби, излагане на течение и др. – Б. пр.

² Кантонският (粵語/粤语) е сред основните китайски диалекти. Говори се главно в Югоизточната част на континентален Китай, Хонконг, Макао, както и от китайски малцинства в Югоизточна Азия. Путунхуа (普通话) е официалният говорим език в КНР, използван в медиите, образованието и държавните институции, който служи за

путунхуа. Той сега внасял своята лепта във великото дело на обединение на родината³, и колкото и несгоди и умора да търпял, все му носело радост.

– Медальт за военни заслуги ще е наполовина мой и наполовина твой – каза Диендзюн.

Фанхуа се изгразни и отговори:

– Зарежи моята половина, целият е твой.

Когато Фанхуа се ядосваше, Диендзюн не се ядосваше. Той спомена кукувиците, пита дали не е виждала някоя да прелита, защото бил чул кукане в съня си. Ама този Диендзюн наистина блънува. Та кога кукам кукувиците? Като се събира зърното... След това Диендзюн заговори за елементите, които подкрепят независимостта на Тайван. Той хващал предавания от другата страна на пролива и щом видел такива елементи, дробовите му едва не се пръскали от гняв. Фанхуа го попита:

– Онази лелка Анет Лю⁴ ли? Ти нали си голям мъж, изтъкнат техник, как може да ѝ се връзваш?

– Бива си те, значи и ти знаеш Анет Лю? – отвърна Диендзюн. – Моля те, бъдете спокойни със семейството. Който се занимава с независимостта на Тайван, със сигурност ще завърши зле.

– Джан Диендзюн, я ме чуи, най-добре не се прибирай, почакай да издържа от умора и си вземи някоя младичка. След няколко гена Диендзюн все пак допринка. Кожата на лицето му се люеще, при възлечетата на очите му се бяха появили по няколко бръчки, запълнени с пясък. Как да се каже, това лице приличаше на стар използван бинт и по нищо не личеше, че е дошло от възхитителния живописен Юг. Диендзюн носеше още шанка с козирка и слънчеви очила, които в Гуанджуан наричаха в авиаторския стил. Когато този следобед влезе в двора с куфар в ръка, дъщеря му Доу-доу тъкмо си играеше с няколко зайчета, играеше си и пееше детска нарежданка⁵, която беше научила от баба си:

обръщанка⁶, завръщанка

череши зреят върху нар

зайче спи на кучи крак

мишка носи в зъби котарак

Доу-доу казваше на зайчетата:

– Хайде, милчки, легнете на крака на кучето да си поспите.

И протегна ръчичка към тях. В това време Диендзюн влезе в двора. Доу-доу беше само на 5 годинки и понеже почти не го беше виждала, не го позна. Той носеше карирани костюм в западен стил. Това, че момиченцето не го взе за за „раурано котче“, показваше, че все пак му припада значение. Диендзюн клекна, забърка в джоба на костюма си и извади гумен ластик и панделка, след което каза на путунхуа:

– Дъщенице, дъще, по-хубава си от това цветенце, дай да те цункам.

общуване между носители на различни диалекти. В случая това е игра на думи, при която героият казва „другари“ на кантонски, а отсрещната страна чува „бройлер“ (защото така звучи на путунхуа) и макар да се разбира истинското значение на думата, все пак се произвежда комичен ефект. – Б. пр.

³ „Великото дело за обединение на родината“ е фундаментална стратегическа цел на Китайската комунистическа партия и Китайската народна република за това Тайван да се присъедини към континентален Китай. – Б. пр.

⁴ Анет Лю (Annette Lu 吕秀莲) е вицепрезидент на Тайван от 2000 до 2008 г. при президента Чън Шуейбиен. Член на Демократическата прогресивна партия (ДПП), тя е поддръжник на независимостта на Тайван.

⁵ Формата на детска фолклор, подобна на заългалка или забавка в българския фолклор. Имат познавателен и възпитателен характер, богати са на местни реалии, хумор, съставени са в римувани срички и сбита, лесна за запомняне форма. – Б. пр.

⁶ Обръщанки (обърнати песни/думи – 颠倒歌 / 颠倒话) – народни хумористични песнички или римувани текстове, в които фактите, логиката, редът на събитията или обичайните представи са нарочно обърнати наопаки (например „хората хаят кучета“). Служат за забавление, развиване на въображението и тренировка на езиковите умения. – Б. пр.

А Доу-доу нагаде едно „Уаа!“ и мизгом от носа ѝ се разду едно прозрачно балонче. Диендзюн побърза да бръкне в торбата си, извади един бинокъл и го закачи на врата ѝ. Измъкна и една снимка, на която язди камила, и ѝ я показа, вкъщи я имаха същата.

– Виж, това е тате, аз съм тамко ти.

Той посочи камилата и накара Доу-доу да познае какво е, а тя плахо каза:

– Динозавър.

Диендзюн поклати пръст:

– No, no.

– Магаре – пробва пак тя.

А той пак „No-no“.

Доу-доу не знаеше що е то „No“, накриви устни и пак се разрева.

В този момент тъстът на Диендзюн разтвори завесата на вратата и излезе при тях. Прокашля се, след което каза:

– Доу-доу, не се бой, той не е лош човек, това е баща ти.

Диендзюн бързешком се изправи и си свали очилата.

Дядото се приближи, с едната си ръка погали главата на Доу-доу, а с другата хвана куфара, като попила колелцата му.

– Не казваш, че ще се прибираш, трябваше Фанхуа да те посрещне – каза той.

Диендзюн го попита как е със здравето, той се прокашля два пъти и отговори:

– Още ми е рано за умирање.

След което изведнъж повиши глас, обърна се към къщата и извика:

Бабо, Диендзюн си дойде, веднага да му приготвиш нудли.

Диендзюн се наведе и попита Доу-доу:

– Къде е мама?

Доу-доу тъкмо беше спряла да плаче и с още влажни очи гледаше втрещено очилата в ръката му. Старецът отговори вместо нея, че майка ѝ е отишла на заседание в окръжния град.

Окръжният град беше далечният Бромна вода.

Бромна вода е името на стара река, спомената даже в „Коментар към канона за водните пътища“⁷. Преди стотици години е била огромна водна шир, потънала в гъста мъгла, а сега беше останала само една тясна смрадлива бара. Окръжният град беше построен от двете ѝ страни, откъдето идва името му – Бромна вода. Село Гуанджуан е на около десет ли⁸ от село Уанджай, където е околийската управа, а от Уанджай до Суу-шуйей има още 20.

Беше 7 вечерта, а Фанхуа още я нямаше и телефонът ѝ беше изключен. Диендзюн не го свръташе на едно място, щял да отиде до началото на селото да я посрещне.

Изражението на стареца се вледени:

– Какво ще я посрещаш? Сядай. Дошъл си от толкова

далече, бива ли толкова нещо, как ще те пращаме теб.

Диендзюн знаеше, че старецът ще му се ядоса. Имаше слабо място, от което дялото се възползваше.

Обикновено, ако в семейството не се роди момче,

старите ще обвинят снахата, обаче в този случай беше точно обратното – вместо снахата обвиняваха зетя.

Да седне ли, да стои ли... Положението беше ни така,

ни иначе. Диендзюн погледна крадешком тъща си, тя стрелна с очи стареца, побутна стола към задника на Диендзюн и каза:

– Диендзюн, я си погледай телевизия, пък ако толкова не ти се гледа, иди ми купи един пакет сол.

По този начин тъщата му даваше удобен повод да се измъкне. Тъкмо Диендзюн да излезе, когато се чу някакъв звук, клаксон на кола – отчетлив и звънтящ като телеграф.

Старецът повдигна вежда и каза:

– Върна се, с лек автомобил.

И наистина Фанхуа си дойде с „Хюндай Пекин“.

Шофьорът слезе, заобиколи и отвори вратата на Фанхуа.

Старецът го поздравя, Фанхуа му помаха и му каза

„добиждане“, Диендзюн я последва с „бай-бай“.

Фанхуа обърна глава към него, изгледа го от глава до пети и пак се обърна към шофьора, за да му напомни да кара внимателно. Когато колата си замина, Фанхуа хвърли в ръцете на Диендзюн чантата си и каза:

– Нямам грам такт, ама никакъв, искаш да ме умориш, нали?

Превод от китајски: КАЛИНА ГЕРГИНОВА

⁷ „Коментар към канона за водните пътища“ (水经注)

е трактат по древнокитайска география, очертаващ традиционното разбиране за водните пътища и дребните канали, съставен от Ли Дао-юен по време на династията Северна Уей (386–534). Книгата се състои от раздели по реки, като за всяка има информация за нейния избор, течение и основни притоци, заедно с някои културни и исторически бележки. – Б. пр.

⁸ Ли (里) китайска мярка за дължина, равна на около 500 м. – Б. пр.

Ласло Краснохоркаи

Първото издание на романа на Ласло Краснохоркаи „Война и война“ е през 1999 г. Главният герой Дьорд Корин, който работи в провинциален архив, открива тайнствен ръкопис и решава да го направи достояние на света. В ръкописа се разказва за четирима мъже, които попадат в различни повратни моменти от световната история (в Крит, Венеция, Кьолн и пр.), но навсякъде им се налага да бягат поради бушувачата война и разрухата. Първата част на романа разказва за бягството на Корин от родните места и премеждията, които го връхлитат по пътя.

*

Седемте деца го бяха наобиколили в полукръг в средата на железопътния надлез, бяха го притиснали, както беше коленичили, в парапета, точно както и половин час по-рано, когато го нападнаха, за да го ограбят, точно по същия начин, с тази разлика, че вече никой не искаше нито да го напада, нито да го ограбват, понеже стана ясно, че поради някои непредвидими последици да се нападат и да се ограбват такива като него, не че не може, ама не си заслужава, тъй като най-вероятно наистина няма нищо, а има ли, то ще е някакъв неочакван товар, затова, след като – от обърквания, разпаден, но за тях „всъщност адски досаден“ монолог – им стана ясно, въпреки точно на мястото, когато заразкава как щял да изгуби главата си, те не си тръгнаха, не го зарязаха като идиот, а си останаха така, както бяха, за онова, за което бяха дошли, в полукръг, коленичили, неподвижни, защото нощта постепенно падна, защото мракът, спуснал се в индустриалната тишина на залеза, ги накара да притихнат, а и защото *това* застинало, безмълвно състояние беше най-неподправеният израз на вниманието им, което, след като Корин изпъля от кръга, нямаше друг обект освен релсите там долу.

*

Никой не го беше молил да разказва, искали да им даде парите си, той обаче не им ги дал, а казал, че няма и заговорил, отначало пелтечейки, после все по-гладко, накрая неудържимо, говорел, очевидно защото се уплашил от очите на седемте деца или както по-късно си обяснил: защото стомахът му се свил на буца от страх, а когато, каза, стомахът му се свие от страх, трябва непременно да говори, и понеже страхът не му минавал, тъй като не знаел дали имат в себе си оръжие, все по се увличал докато говорел, все по се увличал да разкаже всичко, най-сетне всичко, все едно на кого, защото откак тайно – и в последния момент! – тръгнал на своя „дълъг път“, както го наричал, дума не бил разменял с никого, нито дума, понеже смятал, че е твърде опасно, а и нямал много-много с кого, защото по пътя си не срещал хора, които са невинни, налагало се да се бои от всички, защото му се струвало, че никой не е достатъчно невинен, от всички се страхувал, защото той, казал си още в началото, вижда във всеки от тях един и същи човек, който пряко или косвено е във връзка с преследвачите му, в някаква близка или далечна, но несъмнена връзка с онези, които според него следят всяка негова стъпка, само че той бил по-бърз, разказа по-късно, „поне с половин ден“ винаги бил по-бърз от тях, обаче цената на тези безли победи във времето и местоположението бил: нито дума с никого, единствено сега, в страха си, под естественя напор на страха, стигайки до все по-важни предели на живота, е позволил по-доверен, по-дълбок достъп, за да ги подкупи по този начин, да ги доближи до себе си, да обезоръжи някак нападателността у нападателите и да убеди и седмината: не просто се предава, с факта на предаването си застава на часа пред нападателите си.

*

Въздухът миришел на катран, упойваща, всепроникваща, гъста и повсеместна миризма на катран, не помагал дори силният вятър, защото вятърът, който въпреки си пронизвал до кости, само подемал миризмата и я въртял, и я сучел, без да успее да я замени с друга, защото цялата околност на километри и особено тук, между мястото, където идващите от изток релси се разтваряли на

Война и война

ветрилото, и товарната гара на Ракошрендезю зад гърба им въздухът си бил такъв, състоял се от въпросната катранена миризма, за която в крайна сметка трудно би могло да се каже какво съдържа, освен саждите и пушека на стотиците преминаващи с грохот композиции, мръсните траверси, миризмата на чакъла и стоманените релси, несъмнено не били само те, имало и други, по-скрити, трудно описуеми или направо неназовими елементи, сред тях несъмнено и огромното време на човешкото безхаберие, които единната, милионна воля, от която ти се гади, струпала тъдява, стотиците и стотици хиляди композиции, които гледани отпък, от височината на надлеза, плашели със своята безцелност, както по всяка вероятност и суровостта, изоставеността, призрачната фабрична застиналоост захранвали оня блуждаещ дух, затворен постепенно от десетилетия в региона, сред които и Корин се опитвал да си намери мястото, той, който бягайки – незабелязано, бързо, безшумно – първоначално искал само да пресече от другата страна, за да продължи пътя си към предполагаемия център на града, сега, така да се каже, му се наложило да се устрои в тази студена и пробветрива точка на света, да се вкопчи в – паранет, бордюр, асфалт, метал – тези уж съществени, но всъщност случайни части на височината на погледа му, за да премине забързано железопътния надлез няколкостотин метра преди товарната гара на Ракошрендезю, за да се превърне от недействителна в действителна част на света, една от съществените ранни спирки на своето, както го нарекъл по-късно, „безумно бягство“, един надлез, по който просто щял да премине без да му обърне внимание, ако не бил спрял.

*

Започнало внезапно, без встъпление, догадки, приготовления, като внезапно удар в гърба прозрението в миг го озарило точно на четирийсет и четвъртия му рожден ден и го връхлетяло адски болезнено, точно както тия седмината го връхлетели насред надлеза преди малко, каза, точно толкова неочаквано и абсолютно непредвидимо, седял си на речния бряг, както често му се случвало, нямал желание да се прибира в празното жилище точно на рождения си ден, седял и внезапно нещо наистина го прорязало, разказа, божичко мили!, той не е разбира нищо, ох, ох, ох, понятие е нямал от нищо, пресвета богородичке, нямал понятия от света, и направо се ужасил как формулирал мисълта си, толкова банално, изтъркано, и то на нивото на някаква блудкавата наивност, ама именно за това ставало дума, каза, просто се видял отвратително тъп на четирийсет и четири години, кух и сдухан мехур, заради начина по който е *разбирал* света в продължение на четирийсет и четири години, и в същото време, осъзнал още там, на реката, не само не го е разбирал, а даже нищичко не е разбрал, а най-лошото било, че в продължение на четирийсет и четири години си мислел, че го разбира, а не го разбирал, това било най-лошото в онази вечер на рождения му ден, сам край реката, най-лошото, отгоре на всичко осъзнаването на факта не било придружено с просветление, че да, отсега нататък ще го разбира, защото в замяна не получил ново знание, а някаква плашеща бъркотия, замислял ли се за света, а онази вечер дълбоко размислявал за света, мъчел се да го разбере, но не ставало, цялата бъркотия ставала още по-непрогледна, имал чувството, че смисълът на страданията, на които се е подлагал, за да проумее света, се състои именно във въпросната бъркотия, че светът е тъждествен със собствената си бъркотия, и когато стигнал дотук без да се предаде, няколко дена по-късно забелязал, че нещо става с главата му.

*

По това време вече от дълги години живеел сам, разказа на седемте деца, както бил приклепнал и облепнат с гръб на парапета в ноемврийския вятър, който свистял над надлеза, сам, каза, понеже бракът му отдавна се разпаднал, още по време на делото Хермес (махна с ръка, че ще им разкаже по-късно за какво става въпрос), а после тъй „се опарил в някаква доста пламенна любов“, че решил никога повече да не докосва жена, никога повече, което, разбира се, не означавало пълно усамотяване, защото винаги се намирала по някоя жена за тежките нощи, Корин огледа децата, а и макар по същество да бил сам, покрай работата си в архива влизал в работни отношения, със съседите си – в съседски отношения, на улицата – в улични отношения, при пазаруване и ходене по кръчмите в пазарски и кръчмени отношения с различни хора, и така нататък, в крайна сметка, сега като премислял, каза, винаги е имал покрай себе си много хора, били те и в най-отдалечения тълк на близостта, доста били, докато не взели да отпадат с времето, когато в архива, на стълбището, на улицата, по време на пазаруване и в кръчмите, постепенно му се наложило да си даде сметка, че за съжаление, така му се струва, ще загуби главата си, защото когато разбрали, че има предвид не образно, в преносен смисъл, а точно както го казва, а именно, че за съжаление главата му ще се отдели от шията, направо взели да бягат от него като от горяща къща, всичко около него се опразнило за нула време, а той стоял като горяща къща, най-напред взели да се отдръпват от него в архива, не му говорили, впоследствие дори не отговаряли на поздрава му, престанали да се хранят на една маса с него, докато накрая взели да го избягват, когато го

срещнали на улицата, разбирате ли?, попита Корин седемте деца, щом видели, че идва, заобикаляли го на улицата, това го засегнало особено болезнено, добави, особено болезнено, също както при шийните прешлени, защото именно в това състояние имал най-голяма нужда от съчувствие, каза, и се виждаше, че е готов да продължи с най-малките подробности, както се виждаше и при седемте деца, че е напразно, понеже те, седмината, и без туй нямат какво да му отговорят, никак не ги интересувала цялата тази работа, особено от момента, когато оня тип „заразкава как щял да си изгуби главата“, както по-късно разказваха на другите, да бе, те са „дотук“, казаха, спогледали се, най-голямото кимнало утвърдително на останалите, което означавало нещо от сорта „мани го, не си заслужава“, и продължили да клечат безмълвно, наблюдавали ветрилото на релсите, понякога, докато под тях изтрещявал товарен влак, някой току питал, колко още и все един и същ, русолявият го най-големия, поглеждал часовника си и казвал само, че ще каже като му дойде времето, а дотогава млък.

...

*

Пълен идиот, разказаха следващия ден на някой си от околността, моя тип е абсолютно пълен идиот, луд за връзване, казаха, ама трябвало да го пречукат все пак, защото с такива никога не знаеш, дали няма да те наклепат, видял лицата на всичките, коментираха помежду си, трябва да е запомнил грехите им, обувките и каквото носеха в оня следобед, да, признаха си на следващия ден, трябвало да го пречукат, ама никой не помислил навреме, всички си клечали спокойно горе на надлеза, защото долу всичко си било подготвено, гледали мрачния район с ветрилото от релси, чакали да видят в далечината светлинките на пътническия в шест и четирийсет и осем, да се втурнат едновременно към траверсите, да заемат местата си зад храстите и танцът да започне, и на никой, отбелязаха, на никой и през ум не му минало, че този път играта ще свърши другояче, по различно, сиреч с пълна победа, става дума за най-голямото, перфектното попадение, сиреч смъртта, а един такъв тип несъмнено представлява опасност, защото може да проговори, казаха, да изпорти най-неочаквано всичко на полицаите в настъпилата истерия, и всичко си беше така, те мислеха по този начин, понеже въобще не го бяха разбрали, не бяха, защото иначе биха се сетили, че точно той наистина не представлява никаква опасност за тях, защото и по-късно не разбра дали около шест и четирийсет и осем тук въобще се е случило нещо, затънал все по-надълбоко в страха си, заради страха – в разказа си, който, защо да отрича, още от първия момент нямал нито структура, нито нищо, което би могло да привлече вниманието, само ритъм и... плътност, понеже искал да каже всичко наведнъж, понеже всичко едновременно било в него, което се случило, което разбрал, и заело формата на едно-единствено цяло в утрото на онази сряда, преди трийсет или четирийсет часа, на двеста и двайсет километра отпък, в някаква туристическо бюро, тъй като когато щял да му дойде редът и да попита кога тръгва следващият полет от Будапеща и колко струва, когато на пулта внезапно почувствал, че *не бива да пита тук* и в същия момент видял отразени в рекламното стъкло на пулта, точно зад себе си до входната врата двамата от околийската психиатрия, двамата дегизирани като човечни идиоти, в действителност двамата, така наречени санитарни, през чиито пори се изпарявала чиста агресивност.

Превог от унгарски: СВЕТА КЪСЕВА

Романът „Война и война“ на Ласло Краснохоркаи предстои да излезе в издателство „Нике“.

Снимка Овидиу Селару

Артур Дрон

Артур Дрон (2000) е украински писател и ветеран от Руско-украинската война. Роден е в Ивано-Франкивска област, завършва журналистика в Львовския национален университет „Иван Франко“. Работи като мениджър в издателство „Старого Лева“. След пълномащабното нахлуване на Русия в Украйна през 2022 г. се записва като доброволец в 125-та бригада на Териториалната отбрана на Въоръжените сили на Украйна. Ранен по време на бойните действия, той преминава продължителна рехабилитация, по време на която написва книгата си „Хемингуей нищо не знае“ (2025). Тя бързо се превръща в бестселър – първият тираж от 3000 е изчерпан за по-малко от два месеца. Издал е и две стихосбирки „Общезитие № 6“ (2020) и „Тук бяхме ние“ (2023).

– Стол.
– Легло.
– Остров.
– Хмм... Вятър.

Те играят на тази игра почти всяка вечер. Саша се дърпва към стената, майка му ляга на края на леглото и си разменя глуми. Понякога тя придърпва масата до леглото и му пуска филм на компютъра. Често филмът омръзва на момчето още преди края. То се обръща към стената, а тя още малко лежи до него и го гали.
– Почеша ме тук – казва той и майка му го чеше по носа, челото, плешката или главата. После тя придърпва одеялото нагоре, почти до лицето на сина си, а тя ляга на пода на импровизираното легло, направено от частите на дивана, който е в коридора.
Саша леко придърпва завивката с остатъците от ръцете си. Дясната е ампутирана под лакътя и с нея му е по-лесно. Лявата е бях надсърча от рамото. Момчето и майка му заспиват.
На сутринта тя ще го обръсне.

В лвовската болница „Свети Пантелеймон“ има много военни. При такъв поток от ранени разделението на военни болници и лечебни заведения силно се развива. Всяка болница се превръща в пристан за хиляди евакуирани от бойното поле. Когато докарват ранените в Днипро, Запорижя, Суми – най-близките до фронта големи градове, стабилизират хората, подготвят ги за евакуация и ги изпращат нататък, към централната и западната част на страната. Твърде много ранени попадат всеки ден в фронтните болници, затова няма възможност да бъдат задържани там дълго.
На третия ден от престоя ми в Запорожката градска болница № 9 започнаха да оставят леглата с новодошлите вече направо в коридорите, защото стаите бяха препълнени. На четвъртия ден качиха стотици военни на евакуационния влак и ги изпратиха във Виница. Там останах още четири дни, докато най-сетне успях да си тръгна за вкъщи. Измина една седмица от раняването ми, когато пристигнах в Львов и бях хоспитализиран в хирургичното отделение на болница „Свети Пантелеймон“.

В стаята ми имаше петима военни. Аз бях първият, който успя да проходи. На Толя, съседа ми вляво, му бяха ампутирали единият крак, а съдбата на другия оставаше под въпрос. По лицето му още имаше синини, до леглото всеки ден седеше съпругата му, а нощем, когато тя си отиваше в квартирата, Толя оставаше сам с фантомните болки, срещу които не помагаша дори инжекциите. По-късно той разказа, че е бил ранен от вражески FPV¹ дрон.
– На ко съм от мене се разби. По чудо останах жив.
Съседът вдясно се казваше Вова. Единият му крак беше ампутиран 10 см под коляното, а другият – 15 см. Предстоеше му сериозно протезиране, а до него седеше съпругата му Алина, която не го оставяше дори през нощта: разпъваше походно легло и лягаше до него. Най-важното беше да издържи още няколко месеца в легло състояние и постоянните болки.

Срещу Вова, полулегнал, полуседнал, беше Паша. Десният му крак беше изгънат на леглото и беше прободен от металните шини на апарата на Илизаров.

– Руска снайперистка ме уцели. Видях я, мамка ѝ. Видях я, че беше там.

На леглото срещу мен на следващата сутрин направиха смяна. Новият обитател беше Андрий. Попадение на КАБ. Осколки по гърба и краката и обезобразено лице. Веднъж на ден съпругата му Таня го вдигаше от леглото, прегръщаше го отпред и така с нейна помощ той стоеше няколко минути. Първите уроци по повторно прохождане. Сутрините ни започваха с болничната закуска, халчетата и болезнените за всички превръзки. Следващата задача беше да преживеем деня. Ако болката се засилеше, нечия съпруга

Игра на глуми

отиваше при сестрата и молеше за обезболяваща инжекция. Ако можеше да се търпи, всички говореха за нещо с близките си. Вова се шегуваше с Алина, че като оздравее, ще кани майки в болницата. Таня и Алина си разказваха една на друга за децата си. Толя и съпругата му също имат дете, гъщеря. Той често ѝ се обаждаше вечер. Биеха му обезболяващо и когато се почувстваше по-добре, звънеше на майка си или на тъщата, която даваше телефона на внучката и всеки път го чувах да казва едно и също:

– Таусия. Ти ли си Таусия? Да-а. Кажу на татко, че си Таусия. Хайде, кажи.
Тя го казваше. А той се смееше.

Всеки ранен чакаше мига, когато ще го преместят в рехабилитационния център *Unbroken*. Това означаваше, че най-тежките мъки са приключили. За момчетата с ампутирани това беше знак, че пълнотата им са достатъчно оформлени, за да започне протезирането. Ако рехабилитаторите имаха съмнения, даваха болничен отпуск и ги изпращаха за месец вкъщи. Пациентите с други наранявания, преди преместването, обикновено бяха преминали, ако не всички, то повечето си операции.
До деня, в който ме преместиха в *Unbroken*, бях претърпял четири операции. Предстоеше още да се свали външният фиксиращ апарат от лявата предмишница, да се присади на нерв от крака в ръката, да се фиксира счупена кост с титаниева пластина, а след това да се трансплантира парче кост от таза в увредената част на ръката. Но преди тези операции трябваше да мине време, затова лекарите ме изпратиха на рехабилитация.

Пръстите ми не се разгъваха вече повече от месец, сухожилията бяха стезнати, силна контрактура, минимална подвижност. Запознах ме с ерготерапевтката Ярина и започна дългият етап на всекидневни разтягания на пръстите и болезнените последици след това. Също така и етапът с новите съсед.

Костя се оказа майор от медицинската служба. Всъщност разбрах това едва в деня преди да го изпишат. Дотогава знаех само, че е ранен в десния голен крайник. Сега на крака му има голям белег и ще има доживотни проблеми с кръвообращението.

Саня беше воювал в Тройката². Бяха го ранили по време на атака, ампутиацията беше под коляното.

– Една зад се беше окопала и ме стреляше с калашник, в крака имам няколко куршумни рани.

Името на третия съсед така и не запомних, но и неговият крак беше ранен. Можеше при нужда да стои прав, но не и да ходи, придвижваше се само с инвалидна количка.

Имаше и един Вася. Не беше в нашата стая, но се виждахме всеки ден. Всяка сутрин Вася идваше при нас и докато ние спяхме, той шракаше нещо по пулта за управление на леглата, повдигаше нечий гърб или крак и бързо бягаше с инвалидната количка.

И двата му крака бяха ампутирани високо. Един път седнах на дивана до баща му. При нас дойде Вася и баща му го попита какви цигари трябва да купи. Вася извади от джоба си кутия „Малборо Голд“ и му я подаде. Той я завъртя в ръцете си, обърна я на другата страна и започна да се смее на глас. Показа я на Вася и той също се разсмя. После я обърна към мен. До предупреждението за вредата от тютюнопушенето беше изобразен мъртъв човек в морга. Снимката беше от такъв мъж, че се виждаха само краката.

– Молив.
– Врата.
– Вече казахме „врата“.
– Кога?
– Ти още вчера каза „врата“.
– Добре, тогава нека бъде „вафла“.
– Асфалт.

Те бяха родом от Сумска област. Селото им било окупирано в началото на инвазията, но руснаците били прогонени оттам сравнително бързо. И двамата синове на леля Таня бяха отишли да воюват. По-големият имаше семейство, съпругата му го чакаше. А по-малкият, Саша, не беше женен.

Той управлявал дронове. Когато през юни 2024 година взел с ръце „гълъбчето“, за да му помогне да излети, то внезапно избухнало. Побратимите му оказали адекватна първа помощ и бързо го евакуирали. Скоро момчето се озовало в болница в Киев. Когато леля Таня пристигнала при него, веднага ѝ казали, че откъснатите ръце са най-малкият проблем. Саша имал тежко увреждане на корема и сериозни наранявания на главата. Лежал и не говорел.

– После лекарите ми казаха, че само заради моите молитви се е вдигнал бързо. Просто не му даваха шанс, не му даваха шанс за пълноценен живот, казваха, че трябва само да лежи. Виждам сега: ходи, говори, смее се. Да, трябва да му помагам във всичко, но той се измъкна от най-лошото. Молях се за него всеки Божи ден. И постоянно му повтарях, че ще се справим.

В *Unbroken* има много пациенти, на които именно там им помагат да се съвземат, както се случи със Саша. Възстановяване на когнитивните умения, обучаване на човек от нулата.

Един мъж повтаря след рехабилитатора:

² В разговорната реч и сред военнослужещите Трета отделна щурмова бригада често е наричана „Тройката“. – Б. пр.

– Едно, две, три, четири... .

– Какво следва след това?

– ...

– Какво идва след четири? Знаеш, ти знаеш.

– Три, четири... пет.

– Чудесно!

Той помни буквите, но напълно е забравил цифрите.

Друг пациент може да вземе топката в ръка, може да я държи и да я пусне. Но не разбира как да обедини всичко това и да хвърли топката напред на някакво разстояние. На 22-ри декември моят побратим получи тежко раняване в главата в Ямпил, Донецка област. Беше от онези, които се измъкнаха. Макар че после момчето се промени. Виждаше се в речта му, в начина, по който съставяше изречения, в погледа му.

– Возех се в линейката и на завоите чувах как мозъкът ми се люща вътре и се допират до кожата, там, където липсва парче от черепа.

Когато ме посети, баща му каза следното: „Всички рани са страшни. На всички ви е трудно, за всички ви се моля. Момчета без ръце, без очи. Но знаеш ли, няма нищо по-страшно от раняване в главата. Може би нямаше да го кажа, ако не го бях преживял лично. Човек става друг, разбираш ли. Дори да се измъкне, става друг. Но това не е важно, най-важното е да се измъкне. Това е.“

Саша и майка му вече бяха постигнали най-важното. Понякога той не искаше да излиза от стаята, а веднъж отиде с майка си в мола и се уплаши от ескалатора. Но нищо, важното е, че се съвзе. Понякога момчето наистина се гразнеше или обижаше от нещо. Понякога на майка му. Тогава то се отдръпваше и се обръщаше с лице към стената. А майка му сядаше на ръба на леглото и го галеше.
– Сине, нали знаеш, че не ти мисля лошото. Нали знаеш, че за тебе живота си бих дала, ако трябва. Моля те, прости ми, прости ми, ако съм казала нещо не както трябва. Понякога не мисля, когато говоря, прости ми.

Саша не я отблъскваше, не ѝ казваше да стане от леглото. Вероятно разбираше, че всъщност не се сърди на нея. И тя го разбираше. Лягаше до него и му говореше:

– Всичко ще бъде наред, Саша. Просто по друг начин. Така, както беше преди, вече никога няма да бъде. Но пак ще бъде добре. Просто сега ще е по друг начин. Ти всичко ще можеш, аз знам, че всичко ще можеш. Ти вече толкова много си преживял, от толкова тежко си се съвзел... Вярвам, сине, че не ти е лесно, знам го по-добре от всеки друг. Но ти всичко ще можеш. Чуваш ли? Аз знам, че всичко ще можеш.

Известно време лежат мъчаливо. Саша не отваря очи, а леля Таня го гали. После по някакъв свой начин той показва, че вече не се сърди. Например, като моли да го почеше или да му обели мандарина. Личи си, че на леля Таня ѝ олеква. Тя изпълнява молбата му, а после двамата отново правят нещо заедно. Той има специално устройство, нещо като турникет, което е закрепено към кочана и завършва със стипус, за да може да ползва телефона. Саша поставя телефона върху сгънатите си колени и прелитва новинарския поток, гледа клипчета или играе игри. Понякога майка му придърпва масичката с компютъра и пуска филм. Друг път просто лежат и играят на глуми. Започват оттам, докдето са стигнали вчера, ако успеят да си спомнят. Ако ли не, някой просто казва случайна гума и играта продължава.

– Крава – казва Саша.
– Пак на „а“... Алпинист.
– Тигър.
– Река.
– Азбука.
– Антена.

Откакто попаднах в стая № 12 в хирургичното отделение, минаха вече три месеца. Няколко операции, дълги седмици рехабилитация и психотерапия, тонове лекарства, десетки ранени, с които имах щастието да се запозная. Незрящият пациент все по-добре се ориентира в пространството и аз го виждам да излиза на разходка с рехабилитатора. Един вече се появява с нови бионични протези. Друг побеждава месеците залежаване и препуска по коридорите на инвалидна количка, като Вова.

Учудва ме как хората се справят с всичко това, но сякаш започвам да разбирам механизма. Най-важното е да се съвземеш. От лекарите зависи много, но не всичко. Трябва да имаш нещо вътре в себе си, за да излезеш от първото, най-тежко състояние. Трябва жажда за живот, колкото и банално да звучи. Трябва да виждаш нещо пред себе си. Освен това всеки го крепи чуждата борба. Важно е около теб да има групи ранени. Когато сега се връщам назад към първите седмици от лечението, се чудя как съм ги издържал. Но тогава гледах онези до мен. Вова лежеше без два крака и се шегуваше за готини майки. Толя живееше с въпроса „ще запазят ли втория крак или ще го отрежат?“, но си поръчваше Макдоналдс в стаята. Как бих могъл да ги гледам и да хленча за дупките в собствената си ръка? Те пък мислеха за онези, които бяха загубили повече. А те – за някой

¹ Вид безпилотни летателни апарати, управлявани от гледна точка на първо лице. Във войната обикновено се използват като дронове камикадзе. — Б. а.

Модерен дом

Холът беше прозрачен,
а кухнята – чиста.
Като отворехме прозорците, не можехме да се чуем.
В коридора вместо закачалка – статуя на разпнатия
Христос.

На чиито ръце се окачат палтата.

***

Такива са клоните
на родословното дърво –
на едни се бесиш,
на други окачваш лолка.

Среца

Не съм те виждал с месеци.
На километри разстояние си.
Стигнах най-близо до теб,
когато срещнах баща ти.
Една кръв сте.
В чертите на неговото лице
търсех твоите.
В неговите движения
дирех нещо нежно, твое.
Стигнах най-близо до теб
при срещата с баща ти.
Ръкостискането му,
погледът в очите му.

Нокти

На смъртния си огър ще забия нокти в кожата ти,
казват, че те растат и след като умрем.
Ще отнеса частица от теб там,
където смъртта идва най-късно.

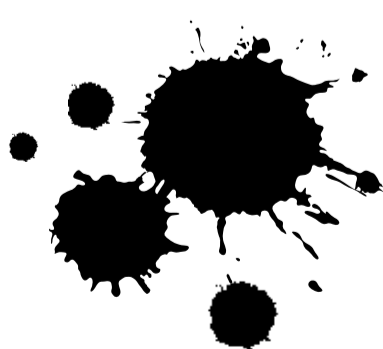
***

Всеки път, когато вървим по улицата,
аз внезапно се затичвам,
за да избързам няколко метра
пред теб
и да те гледам колко си красива,
докато идваш към мен,
сякаш за първи път
се срещаме.

Солница

Седейки със семейството около масата
и водейки тежки разговори,
забелязах, че нито тази солница,
нито водата, нито масата заслужават подобни думи.
Нищо не заслужава
тежестта на тези разговори.
Всичко е създадено
за доброто на човека –
за да се радва човек,
за да му е хубаво.
Всичко на тази маса,
дори и самата маса
съществува, за да бъде човек щастлив.
И нищо
не заслужава такива думи.

Превод от сръбски: РОСИЦА КУНЕВА,
ЛЮДМИЛА ДИМИТРОВ

Невинни лъжи

Докато минаваме покрай синагогата,
синът ми, ближейки сладолед, казва небрежно:
Мамо, добре че вече няма войни!
Добре че, отеква гласът ми като кухо ехо,
а отсреща въоръжени полицаи
претърсват четирима араби.

Не казвам на сина ми, че арабските мъже,
които полицията спира,
вероятно живеят на същата улица
като еврейските мъже,
посещаващи този храм,
покрай който сладоледът му се разтича,
докато роднините им на няколкостотин километра
се убиват взаимно.

Мълча си и че всеки ден някой
застрелва, взривява, изличава
същите многознайковци като него.

Съгласявам се – войната е мит,
мирът е повсеместен,
докато в ума ми потрепва лястовичето,
което видяхме да умира под моста,
напечено от слънцето,
а на глас казах с категоричност,
присъща на майките:
то ще живее, защото
родителите му ще се погрижат за него.

Понякога лежа и си мисля дали,
когато започнат да падат бомбите
и таванът над нас се срине,
ще имам време да изведа и двете деца,
дали ще трябва да избирам помежду им.

После си повтарям:
вече няма войни,
мирът е повсеместен.

От невинни лъжи носът не расте,
само сърцето тежи.

Онова чувство

Прокрадва се,
както пролетта идва неусетно
и между снега и вятъра
напънват дърветата,
поникуват тревите.
Промъква се като котешка лапа
към чинията на масата,
протяга се тихо.
Без да усетиш разтваря в теб цвят
и няма как да го откъснеи.

Игра на думи

от стр. 15

друг. В крайна сметка всички ние в най-тежките мизове
си спомняме за побратимите, които не оцеляха. Един от
ранените в запориската болница каза следното: „Щом те
боли, значи си жив.“
Хората се държат благодарение на другите хора и техните
думи. Всеки има нужда от някого, с когото да говори в
най-тежките мизове. Съпруга, която да прекарва целия
ден до теб, да ти говори, а после разпъва походното легло
до болничното. Брат или побратим, който всеки ден се
обажда и пита за едно и също, но така, че да не можеш да не
отговориш. Майка, която знае, че дори когато ѝ се сърдиш,
въщност не се сърдиш на нея. Която знае, че ще успееш.
В болничните стаи лежат ранени войници. До всеки един
от тях седи някой и им говори. Ако до твоето легло няма
човек, винаги има някой на съседното. Някой, който също се
бори. Който се рабнява по теб така, както ти по него. И ти
говори.

На втория етаж на болницата „Свети Пантелеимон“ има
голямо фоайе с меки диванчета, масички, аптеки, кафенета и
паракус. Пациентите, които могат да излизат от стаите
си, често се срещат с посетителите тук.
Минава вторият ми месец в *Unbroken*. Вечер Марияна идва и
си поръчваме на втория етаж пица, бургери или нещо друго,
което ми е липсвало на фронта. Седим на диванчето пред

Следите на престъплението

Калните стъпки от вратата до стола –
малките следи земя, разтеглена между стаите.
Кой да предположи, колко свят остава по краката ни,
когато се завръщаме?

Късна емисия

Не искам да звуча като пораженец,
но все пак тази година отчитам като време,
в което броим жертвите на отминалата.
Опитваме се да се държим, сякаш се държим,
купуваме си глина за моделиране, учим се да шием,
занимаваме пръстите си, за да освободим мислите си.
Като по бойно поле търсим оцелели,
докато се сбогуваме отново и отново с онова,
което ще се връща само в спомени и сънища.

Има истински войни,
има места без вода и храна,
а ето ме мен:
стоя в топлата си стая
и се оплаквам от студа отвътре.

Бесилка за грешниците

Синият кран на изчервеното небе
е увиснал над строежа като проклетие.
Бригадирът крещи
и размахва ръце като
вдъхновен пророк или палач,
прорязал фона в контражур.

Още гол скелет,
строежът бавно се оформя
под скиците на пореден Франкенщайн,
решил да вдъхне живот
на празните прозорци –
никога дом,
най-много инвестиция.

Между сивите блокове
хоризонтът се разтича –
разтопено злато, лава, пламък.
Ние – зрънца на броеница,
се търкаляме по тротоарите.

Само счупените
вдигат поглед, за да видят.

паракуса, близо до стълбите и асансьорите. Пред нас има
елха, а към нея тича малко момиченце и вика нещо, сочейки
играчките. Съпругата на Толя го взема на ръце. Обръщам се
и го виждам в инвалидната количка – усмихнат, с гипсирани
крак. Кимваме си. При него отива възрастна жена, а после
съпругата с детето и всички заедно отиват към свободните
дивани. Момиченцето тича около инвалидната количка.
– Ти Таусия ли си? – пита той. – Дъще, коя си ти? Кажу ми
тамо, че си Таусия.
И тя казва. А той се смее.

P.S. Няколко месеца след като написах този текст срещнах
леля Таня в коридора на *Unbroken*. Тя и Саша току-що се бяха
върнали след едномесечен отпуск. Бяха останали в социално
жилище в Львів, бяха посетили баща му в родното му село
и се бяха откъснали за малко от болничния живот. Леля
Таня ме заведе в новата стая на Саша и ми показа голям
красив медал. Второ място на Националното състезание по
тенис за участници с ампутации на ръцете. Това е първата
спортна награда на Саша след раняването. Първата от
многомного победи, които Саша ще постигне в новия си живот.

Превод от украински: ДАЯНА ГОЦОВА

Откъс от книгата с кратка проза „Хемингуей нищо не знае“
от Артур Дрон